

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Beatos Kozubovskos,
V kurso komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

Revizijos arbitraže buvimo (nebuvo) teisinis pagrindumas

Vadovas: lekt. dr. Rimantas Simaitis

Recenzentas: lekt. Gediminas Pranevičius

Vilnius 2009

Turinys

IŽANGA	2
I. REVIZIJOS ARBITRAŽE EGZISTAVIMAS BEI PERŽIŪRĖJIMO APIMTIS ...	4
1. Revizijos arbitraže egzistavimas ir peržiūrėjimo metodai	4
2. Riboti arbitražo sprendimo peržiūrėjimo pagrindai	6
2.1. Šalys neveiksnius, arbitražo susitarimas negaliojantis.....	7
2.2. Pagrindinių teisingo proceso principo pažeidimas.....	11
2.3. Jurisdikcijos viršijimas.....	11
2.4. Arbitražo tribunolas suformuotas ar arbitražo procesas vyko pažeidžiant nustatytą tvarką.....	13
2.5. Negalutinis arba panaikintas sprendimas.....	14
2.5.1. Negalutinis sprendimas.....	14
2.5.2. Panaikintas sprendimas.....	14
2.5.3. Niujorko konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e) punkto spraga.....	15
2.5.4. Teismo diskrecija ignoruoti Niujorko konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e) punkte esančią spragą.....	16
2.5.5. Nacionalinės teisės svarba pagal Niujorko konvencijos 7 straipsnį.....	16
2.5.6. Panaikintų arbitražo sprendimų pripažinimas ir vykdymas.....	16
2.6. Pagrindai, kurie gali būti iškelti ir nuspręsti nacionalinio teismo <i>sua sponte</i>	18
2.6.1. Ginčo dalyko arbitruotinumai.....	18
2.6.2. Arbitražo sprendimas nepažeidžia valstybės viešosios tvarkos reikalavimų.....	20
3. Daugumoje jurisdikcijų ir teisės doktrinoje išskiriami komercinio arbitražo sprendimo apskundimo ir panaikinimo pagrindai	22
3.1. Jurisdikciniai pagrindai.....	22
3.2. Procesiniai pagrindai ir viešosios tvarkos motyvai.....	22
3.3. Arbitražo sprendimo formos defektai.....	26
3.4. Arbitražo sprendimo revizija ir panaikinimas remiantis ginčo esme bei kiti, užsienio valstybėse taikomi, arbitražo sprendimo panaikinimo pagrindai.....	26
3.5. Sėkmingo arbitražo sprendimo revizijos ir nugalinimo padariniai.....	29
II. REVIZIJOS PAGRĮSTUMAS	31
1. Revizijos teisme būtinumas	31
1.1. Teismo priimto sprendimo apskundimas kasacine tvarka.....	33
1.2. Arbitražinio teismo sprendimo apskundimo apimtis.....	33
1.2.1. Apeliacija arbitraže pagal Anglų teisę.....	34
2. „Vidinė“ arbitražinio teismo sprendimo apeliacija	38
III. REVIZIJOS TEISĖS PRARADIMAS	40
1. Ekskliuziniai susitarimai	40
2. Kreipimosi į teismą terminai	42
3. Konkludentinis atsisakymas	44
IV. NACIONALINĖS TEISĖS ĮTAKA ARBITRAŽO REVIZIJAI	45
1. Arbitražo revizija Anglų teisėje	46
2. Arbitražo revizija pagal Prancūzų teisę	51
3. Arbitražo revizija Švedų teisėje	52
4. Arbitražo revizija pagal Šveicarijos teisę	53
5. Arbitražo revizija Amerikos teisėje	54
6. Arbitražo revizija pagal Hong Kongo teisę	57
IŠVADOS	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60
SANTRAUKA	68
SUMMARY	69

IŽANGA

Revizijos arbitraže teisinis pagrįstumas — aktuali problema tiek tarptautinėje teisėje, tiek Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje. Arbitražas darosi vis populiariesnis ir susilaukia didelio mokslininkų dėmesio. Arbitražo poreikį lemia jo savybės, kurias tarptautinė verslo bendruomenė itin vertina, nes auga ginčų skaičius tokiose srityse kaip moderniosios technologijos, intelektinė nuosavybė, inžinerija, statybos. Patraukliausios savybės - tai arbitražo lankstumas, konfidencialumas, racionalus laiko panaudojimas. Paprastai arbitražas yra greitesnis ginčo išsprendimo būdas. Arbitražo kaštai yra žymiai mažesni negu patiriamos teismo išlaidos dėl ilgo bylos nagrinėjimo teisme. Be to, arbitražo sprendimas yra galutinis, priešingai negu teismo sprendimas, kuris tėra „pirmas laiptelis apeliacijos kopėčiose“. Todėl galima teigti, kad arbitražas yra greitesnis ginčo nagrinėjimo būdas. Vis dėlto kiekvienas arbitražo sprendimas gali būti revizuojamas teismo ir panaikintas arba gali būti atsisakoma jį pripažinti ir vykdyti, jei pažeidžiamos tam tikros taisyklės. Tačiau vienas tipiškiausių arbitražo požymių - pakankamai riboti nuginčijimo pagrindai. Ar apskritai gali ir kokiais pagrindais arbitražo sprendimas gali būti revizijos objektu, priklauso nuo *lex arbitri*, tik arbitražo vietos teisė gali leisti ar uždrausti peržiūrėti arbitražo sprendimą. Taigi arbitražas reikalingas tam, kad, kilus ginčui, užtikrintų teisinę pagalbą modernioje visuomenėje. Būtina išlaikyti pusiausvyrą tarp revizijos bei arbitražo sprendimo galutinumo, kad aptariamasis alternatyvus ginčų sprendimo būdas neprarastų įgyto pagreičio ir toliau liktų populiarus.

Šio darbo tikslas - išanalizuoti revizijos arbitraže buvimą ar nebuvimą ir, jei bus nustatyta, jog arbitražo peržiūrėjimas egzistuoja, išnagrinėti jo mastus. Kartu nustatyti, ar revizija arbitraže yra pagrįsta, ar surasta pusiausvyra tarp šalių noro laisvai apibrėžti proceso eigą bei teisinės sistemos intereso pripažįstant ar vykdant arbitražo sprendimus. Minėtų klausimų sprendimas susijęs su teismo intervencija bei revizija arbitraže. Darbe siekiama apibrėžti peržiūrėjimo ribų pagrįstumą, kad nebūtų paneigta arbitražo prigimtis. Svarbu išanalizuoti, ar yra nustatytas tinkamas santykis tarp teisiškai pagrįstų interesų turėti galimybę peržiūrėti arbitražo sprendimą, jei kyla abejonių dėl ginčo nagrinėjimo arbitraže aspektų, ir kartu nepaneigti arbitražo privalumų. Dėl pernelyg detalios revizijos gali būti paneigti tokie arbitražo privalumai kaip proceso greitumas, konfidencialumas, sprendimo galutinumas ir ginčų nagrinėjimas arbitraže netektų prasmės.

Darbe panaudota loginis (dedukcinis), lingvistinis, teologinis, sisteminis, lyginamasis, statistinis ir istorinis metodai. Sisteminis, nagrinėjant teisės aktus, specialiąją literatūrą bei teismų praktiką, siekiant atskleisti revizijos arbitraže problematiką.

Lyginamasis, aptariant arbitražo peržiūrėjimo reglamentavimą skirtingose teisės sistemose. Statistinis metodas pritaikytas nustatant vidutinę ginčo išnagrinėjimo trukmę tarptautiniame komerciniame arbitraže. Lingvistinis ir teologinis metodai pravertė apibrėžiant teisės normų esmę bei tikslus. Remiantis loginiu metodu buvo išnagrinėta surinkta medžiaga ir padarytos išvados dėl revizijos arbitraže pagrįstumo. Istorinis metodas leido palyginti teisės aktuose nustatytus revizijos reglamentavimo pokyčius.

Lietuvoje šia tema literatūros beveik nėra, nebuvo atlikta ir jokių mokslinių tyrimų. Tokią situaciją galima būtų paaiškinti dviejų žymių tarptautinių arbitražų Alan Redfern ir Martin Hunter pastebėjimu, kad bandymas nagrinėti tarptautinio komercinio arbitražo praktiką yra tarsi spoksoti į tamsą, mat mažai arbitražo sprendimų buvo publikuota [81, p. 290]. Šiame darbe apžvelgiamas pagrindinių arbitražo taisyklių rinkiniuose išdėstytas požiūris į reviziją arbitraže, nurodomi jų privalumai ir trūkumai, taip pat pristatomos skirtingų valstybių nacionalinių teisinių sistemų peržiūrėjimo arbitraže pozicijos. Užsienyje teisinės literatūros apie revizijos arbitraže problemas yra nemažai. Šiame darbe remiamasi žymiausiomis pasaulyje *guru* pripažintais arbitražo teoretikų ir praktikų monografijomis, kaip antai: Gabrielle Kaufmann-Kohler, Blaise Stucki, Julian D.M. Lew, Loukas A. Mistelis, Stefan Kroll, Emmanuel Gaillard. Nagrinėjamas lietuvių autorių V. Mikelėno V. ir G. Domino vadovėlis. Į temą įsigilinti padėjo arbitražo srityje pažengusių valstybių arbitražo įstatymų nagrinėjimas. Analizuojama 1958 metų Niujorko konvencija Dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo (toliau - Niujorko konvencija) bei pavyzdiniai įstatymų rinkiniai, pavyzdžiui, 1985 metais parengtos Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNCITRAL) arbitražo taisyklės (toliau - UNCITRAL arbitražo taisyklės), Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) arbitražo taisyklės (toliau - ICC). Darbo temos atskleidimas nebūtų visapusiškas ir be Lietuvos ir kitų valstybių teismų praktikos analizės. Dėl arbitražo konfidencialumo savybės šiame darbe arbitražo sprendimai beveik neanalizuojami, nes mažai jų buvo publikuota.

Pirmoje magistro darbo dalyje aptariami revizijos arbitraže pagrindai bei jų pagrįstumas, nagrinėjama, ar pastarieji nėra pernelyg išplėsti. Antroje bus sprendžiama revizijos arbitraže būtinumo problema, bus nagrinėjamos revizijos šalininkų ir oponentų pozicijos minėtu klausimu. Trečioje dalyje pateikiama atveju, kada negalima pasinaudoti revizijos arbitraže institutu. Paskutinėje darbo dalyje bus aptariamas revizijos arbitraže reglamentavimas skirtingų valstybių jurisdikcijose, kad būtų galima, išsiaiškinus revizijos privalumus bei trūkumus skirtingose nacionalinėse teisės sistemose, apibrėžti optimalų revizijos modelį.

I. Revizijos arbitraže egzistavimas bei peržiūrėjimo apimtis

1. Revizijos arbitraže egzistavimas ir peržiūrėjimo metodai

Absoliuti dauguma arbitražo sprendimų dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, konfidencialumo užtikrinimo, yra įvykdoma savanoriškai. Vis dėlto arbitražo proceso šalis, nepatenkinta arbitražo sprendimu, gali siekti, kad sprendimas būtų peržiūrėtas. Praktikoje teismai retai revizuoja ir panaikina arbitražo sprendimą. Kadangi arbitražo sprendimas laikomas galutiniu ir privalomu, daugeliu atvejų jo esmė nėra naikinama ir sprendimas gali būti peržiūrėtas tik remiantis procesiniais aspektais arba arbitro profesiniu aplaidumu ar šališkumu. Vienu didžiausių arbitražo privalumų laikomas sprendimo galutimumas ir dėl to arbitražo taisyklės bei valstybių nacionalinė teisė, nepažeisdamos minėtos savybės, įtvirtino labai griežtą arbitražo sprendimo peržiūrėjimo bei anuliavimo modelį. Be to, revizijos griežtų pagrindų nustatymą lėmė ir visuotinai pripažįstama šalių laisvė, esant teisės aktuose numatytiems pagrindams, pasirinkti privatų ginčų nagrinėjimo būdą.

Žinomos trys galimybės šaliai, nepatenkintai dėl arbitražo sprendimo, siekti arbitražo sprendimo revizijos: pateikti apeliaciją dėl sprendimo, jei tai leidžia taikoma teisė ar arbitražo taisyklės; kreiptis į arbitražo vietos teismą dėl arbitražo sprendimo revizijos ir sprendimo pakeitimo ar panaikinimo; palaukti, kol laimėjusi šalis kreipsis į teismą dėl arbitražo sprendimo pripažinimo ar vykdymo, ir kreiptis dėl pastarojo nepripažinimo [27, p.663].

Teisinėje literatūroje egzistuoja kelios teisminės priežiūros formos [19, p. 250]. Pirmą – apeliacija. Tai teisinis procesas, kurio metu teismo prašoma teismo sprendimu pakeisti arbitražo sprendimą dėl teisės ar fakto klaidos. Toks revizijos būdas būdingas bendrosios teisės sistemos tradicijos valstybėms, tačiau dėl tendencijos riboti apeliacijos galimybę jis praranda savo reikšmę. Kita peržiūrėjimo galimybe yra laikoma remisija - teisminės priežiūros forma, kai teismas arbitražo sprendimo nepanaikina, bet nurodo arbitražo padarytas klaidas. Šis metodas naudingas, kai netikslinga naikinti arbitražo sprendimą, nes racionaliau yra arbitražui ištaisyti padarytas klaidas, pavyzdžiui, kai arbitražas priėmė sprendimą ir dėl klausimo, kuris nebuvo pateiktas spręsti arbitraže. Revizija būdingesnė bendrosios teisės sistemos valstybėms ir daugeliu atvejų teismo diskrecija ją taikyti ar ne. Dar viena revizijos forma – anuliavimas. Tai visiškas arbitražo sprendimo panaikinimas teisme, nesprendžiant ginčo ir neatnaujinant jo nagrinėjimo iš esmės. Būdingas kontinentinės teisės tradicijos valstybėms. Anuliavimo sąvoka varijuoja skirtinguose jurisdikcijose, kaip antai: pagal Olandijos, Švedijos, Vokietijos teisę

anuliavimas reiškia ne tik arbitražo sprendimo panaikinimą, bet ir arbitražo susitarimo pripažinimą negaliojantį. Tačiau pagal Anglijos, Prancūzijos teisę arbitražo sprendimo panaikinimas nedaro arbitražo susitarimo negaliojančio.

Jei teismas nutaria revizuoti arbitražo sprendimą, daugeliu atvejų sprendimą gali tik panaikinti, tačiau pagal tam tikras arbitražo taisykles teismas gali arbitražo sprendimą pakeisti arba perduoti ginčą iš naujo nagrinėti arbitražui [83].

Arbitražo buvimo vietos teismas, pagal UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnį [7] ir daugumą arbitražo taisyklių bei skirtingų arbitražui taikomų nacionalinių teisių, laikytinas tinkama vieta, esant atitinkamiems pagrindams, arbitražo sprendimui panaikinti, mat teismas turi jurisdikciją peržiūrėti arbitražo sprendimą, kad būtų užtikrintas teisėtas arbitražo sprendimo priėmimas. Arbitražo sprendimo peržiūrėjimui taikytina *lex arbitri* teisė ar kita šalių pasirinkta teisė. Per penkiasdešimt skirtingų jurisdikcijų, tarp jų ir Lietuvos, procedūrinė teisė taikoma peržiūrint ir panaikinant arbitražo sprendimus, remiasi UNCITRAL arbitražo taisyklėmis [28, p. 193].

Kitokie arbitražo sprendimo peržiūrėjimo būdai negu revizija teisme yra galimi specifinėms arbitražo rūšims. Kaip antai: laivybos industrijoje ir tam tikrose prekybos asociacijose, pavyzdžiui, arbitražo sprendimas gali būti peržiūrimas kitos sudėties arbitražo tribunolo ar apeliacinės komisijos. Pavyzdžiui, Grūdų ir Pašarų Asociacijos (toliau - Grain and Feed Association, GAFTA) taisyklėse numatyta, kad arbitražo sprendimas gali būti peržiūrėtas apeliacinės komisijos, sudarytos iš trijų ar penkių asociacijos atstovų [28, p. 194]. Kitas pavyzdys: pagal Pasaulio Prekybos Organizacijos taisykles, arbitražo sprendimas gali būti peržiūrimas apeliacinės komisijos. Taip pat Vašingtono Konvencijos (Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and National of Other States, toliau - ICSID) 52 straipsnis nustato, kad arbitražo sprendimas gali būti peržiūrėtas tik kito ICSID arbitražo tribunolo [5].

Tačiau daugeliu tarptautinių komercinių arbitražo atvejų tik teismas turi teisę peržiūrėti sprendimą [28, p. 194]. Taigi šalis, nepatenkinta arbitražo sprendimu, gali kreiptis į teismą dėl arbitražo sprendimo revizijos, remdamasi procedūrų ar viešosios tvarkos pažeidimu. Jei šalis nesikreipė į teismą dėl arbitražo sprendimo peržiūrėjimo arba teismas atsisakė panaikinti arbitražo sprendimą, šalis dar turi galimybę kreiptis į teismą, kad sprendimas nebūtų pripažintas ir vykdomas.

Aptarus revizijos arbitraže buvimą, toliau šiame darbe bus nagrinėjami atskiri revizijos pagrindai bei jų teisinis pagrįstumas.

2. Riboti arbitražo sprendimo peržiūrėjimo pagrindai

Kaip minėta anksčiau, arbitražo sprendimas laikomas galutiniu ir privalomu, todėl daugumoje jurisdikcijų nenumatyta galimybės peržiūrėti sprendimo, jei arbitrai padarė teisės ar fakto klaidą [28, p. 194]. Arbitražo vietos taikytina teisė *lex arbitri* apibrėžia nacionalinių teismų jurisdikciją peržiūrėti arbitražo sprendimą [29, p. 86; 27, p. 172; 12, p. 675]. Yra keletas pagrindų, kuriems esant teismas gali peržiūrėti arbitražo sprendimą.

Kai šalis atsisako geranoriškai vykdyti arbitražo sprendimą, galima kreiptis į teismą, kad šis pripažintų sprendimą ir paskelbtų jį priverstinai vykdytinu. Labai tikėtina, kad prašymas bus patenkintas, nes daugelis šalių yra pasirašiusios tarptautines konvencijas dėl arbitražo sprendimo pripažinimo ir priverstinio vykdymo ir jose numatyta tik keletas pagrindų, kuriems esant atsisakoma pripažinti ir vykdyti sprendimą. Pavyzdžiui, Niujorko konvencijos šalimis yra daugiau negu 140 valstybių. Ši konvencija numato baigtinį sąrašą tiksliai apibrėžtų pagrindų, kuriems esant galima atsisakyti pripažinti ir paskelbti vykdytiną arbitražo sprendimą. Jei arbitražo sprendimui netaikytina Niujorko konvencija, jam gali būti taikytina UNCITRAL arbitražo taisyklės. Kadangi arbitražas yra sutartinės prigimties, kyla klausimas, ar šalys gali susitarti dėl revizijos teisme ribų išplėtimo ar susiaurinimo? Kartais šalys bando susitarimu išplėsti revizijos pagrindus, nors tai prieštarauja Niujorko konvencijos tikslams.

Pagrindai peržiūrėti ir atsisakyti pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, nurodyti UNCITRAL arbitražo taisyklių 35 ir 36 straipsniuose, yra tokie patys kaip ir 5 Niujorko konvencijos straipsnyje bei Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnyje. Be to, UNCITRAL arbitražo taisyklėse išvardyti arbitražinio teismo sprendimo apskundimo pagrindai iš esmės nesiskiria nuo Niujorko konvencijoje įtvirtintų atsisakymo pripažinti ar vykdyti užsienio arbitražinio teismo sprendimą pagrindų, išskyrus vieną papildomą atsisakymo pripažinti ar vykdyti sprendimą pagrindą. Analogiškai reglamentavimas nustatytas ir Komercinio arbitražo įstatyme, nes jis parengtas pagal UNCITRAL arbitražo taisyklės¹. Todėl šioje darbo dalyje visi anksčiau išvardyti sprendimo apskundimo bei atsisakymo pripažinti ar vykdyti pagrindai bus aptarti kartu.

Taigi Niujorko konvencijoje, UNCITRAL arbitražo taisyklėse, Komercinio arbitražo įstatyme numatyti septyni tokie revizijos bei atsisakymo pripažinti ar vykdyti pagrindai: 1) šalys neveiksnios, arbitražo susitarimas negaliojantis; 2) šaliai nebuvo tinkamai pranešta apie arbitrų paskyrimą ar arbitražo procesą arba šaliai nebuvo suteikta

¹ Toks reglamentavimas Lietuvos teisinėje sistemoje yra sveikintinas, nes neleidžia nepagrįstai išplėsti revizijos pagrindų.

galimybė dalyvauti byloje, išreikšti savo poziciją; 3) jurisdikcijos viršijimas; 4) arbitražo tribunolas buvo sudarytas nesilaikant šalių susitarimo ar arbitražo procedūra vyko pažeidžiant šalių susitarimų nustatytą arbitražo procedūros tvarką; 5) sprendimas neįsiteisėjęs. Kiekvienu iš šitų pagrindų gali remtis šalis, kurios nenaudai priimtas arbitražo sprendimas, siekdama, kad arbitražo sprendimas būtų peržiūrimas bei atsisakoma jį pripažinti ir vykdyti. Įrodinėti tenka šaliai, reikalaujančiai sprendimo revizijos. Du kiti pagrindai gali būti iškelti ir nuspręsti nacionalinio teismo *sua sponte*: 1) ginčo dalyko arbitruotinumumas; 2) ar arbitražo sprendimas nepažeidžia valstybės viešosios tvarkos reikalavimų. Tačiau ir pastarieji pagrindai paprastai iškeliama šalies, kurios nenaudai buvo priimtas arbitražo sprendimas. Svarbiausia pagrindų charakteristika yra ta, kad jie nesusiję su ginčo esme, dalyku. Pagal Niujorko konvenciją teismas negali atsisakyti peržiūrėti sprendimo bei nepripažinti ar nevykdyti jo dėl to, kad arbitrai suklydo dėl teisės ar fakto klausimų. Minėtoje konvencijoje išvardyti pagrindai koncentruojasi ties proceso integralumu, sąžiningumu šalių atžvilgiu ir galimybe būti išklaustam. Paprastai kompetentingas ir patyręs arbitras nepriima arbitražo sprendimo, kurio vėliau negalima būtų pripažinti ir priverstinai vykdyti. Remiantis statistiniais duomenimis, savanoriškai įvykdyta kartu su pripažintų ir paskelbtų vykdytinais 98% tarptautinio arbitražo sprendimų [26]. Be to, visi atsisakymo pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą pagrindai, išskyrus vieną dėl sprendimo neįsiteisėjimo, kuris neminimas prie arbitražo sprendimo apskundimo pagrindų, yra identiški, todėl, kaip minėta anksčiau, bus analizuojami kartu.

Žemiau bus atskirai aptartas kiekvienas iš išvardytų pagrindų.

2.1. Šalys neveiksnius, arbitražo susitarimas negaliojantis

Šis pagrindas įtvirtintas Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a) punkte, UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnio (2) dalies (a) punkto (i) papunktyje (arbitražo sprendimo panaikinimas), 36 straipsnio (2) dalies (a) punkto (i) papunktyje (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą) ir Komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnio 3 dalies 1 punkte (arbitražo sprendimo panaikinimas) ir 40 straipsnio 1 dalies 1 punkte (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą).

Nepaisant retai pasitaikančio atsisakymo pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą, kai kurios šalys gali siekti arbitražo revizijos ir atsisakyti jį pripažinti ar vykdyti. Dėl to svarbu suvokti pagrindus, numatytus Niujorko konvencijoje, kuriais gali remtis šalis, kurios nenaudai buvo priimtas arbitražo sprendimas. Pirmas pagrindas, numatytas

Niujorko konvencijos 5 straipsnio 1 dalies a) punkte, kuris susideda iš dviejų dalių: 1) arbitražinio susitarimo šalys ar viena iš jų buvo tam tikru mastu neveiksni arba 2) arbitražinis susitarimas negalioja remiantis šalių pasirinktos valstybės teise arba jei šalys nesutarė dėl arbitražinio susitarimui taikytinos teisės, pagal teisę tos valstybės, kurioje arbitražo sprendimas buvo priimtas. Neveiksnumo klausimas gali apimti tokius aspektus: 1) valstybės imunitetas. Jei šalis yra valstybė, ji gali gintis valstybės imuniteto pagrindu. Dažniausiai, jei valstybė dalyvauja komercinėje veikloje ir yra verslo sutarties su arbitražine išlyga šalimi arba sudarė arbitražo susitarimą, ji negali remtis valstybės imuniteto pagrindu. Toks gynybos pagrindas taikomas tik tada, kai valstybė veikia kaip subjektas, vykdamas valdžios funkcijas, o ne kaip verslo subjektas; 2) arbitražo susitarimas buvo pasirašytas asmens, neturinčio įgaliojimų atstovauti juridiniam asmeniui. Negaliojimo klausimas sprendžiamas pagal šalių pasirinktą arba arbitražo vietos teisę. Tai gali būti atitikimo formos reikalavimams ar tinkamo susitarimo perduoti ginčą nagrinėti arbitraže suformulavimo klausimas. Paprastai susitarimas perduoti ginčą nagrinėti arbitraže turi būti aiškus, dauguma teisės normų reikalauja laikytis rašytinės formos. Niujorko konvencijoje rašytinės formos reikalavimas įtvirtintas 2 straipsnyje, kuris pateikia išsamesnį šios sąlygos apibūdinimą: „arbitražo išlyga sutartyje arba susitarimas perduoti ginčą nagrinėti arbitraže, pasirašytas šalių arba esantis šalių apsikeistuose raštuose ar telegramose“. Išskyla klausimas ar rašytinės formos reikalavimas numatytas Niujorko konvencijos 2 straipsnyje, kuris taikomas sutarčiai, taikytinas ir arbitražo sprendimo pripažinimui bei vykdymui, Konvencijos 4, 7 straipsniams. 4 straipsnyje numatyta, kad norint pripažinti ir paskelbti arbitražo sprendimą vykdytinu, šalis turi pateikti arbitražo sprendimo ir arbitražinio susitarimo originalus ar patvirtintas kopijas. Taigi reikalavimas pateikti patvirtintą arbitražinio susitarimo kopiją, suponuoja, kad susitarimas ginčą nagrinėti arbitraže turi būti rašytinės formos. Tačiau išlieka klausimas ar formos reikalavimas, apibrėžtas Niujorko konvencijos 2 straipsnyje, yra inkorporuotas į reikalavimus, apibrėžiančius arbitražo sprendimo galiojimą pagal Konvenciją ar galbūt atitikimas mažiau griežtoms nacionalinės teisės normoms atitinka galiojimo reikalavimus. „Susitarimas“ pagal Niujorko konvencijos 5 straipsnio 1 dalies a) punktą apibrėžiamas kaip „susitarimas, kuris minimas 2 straipsnyje“. Taigi, ar siekiant pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, susitarimas perduoti ginčą nagrinėti arbitraže turi egzistuoti kaip „arbitražo išlyga sutartyje arba susitarimas perduoti ginčą nagrinėti arbitraže, pasirašyta šalių arba esanti šalių apsikeistuose raštuose ar telegramose“, kaip to reikalaujama pagal Niujorko konvencijos 2 straipsnio 2 dalį? Ar, jei susitarimas neatitinka 2 straipsnyje numatytų reikalavimų, vis tiek išlieka galioti, norint pripažinti ir vykdyti

arbitražo sprendimą, jei pagal taikytiną teisę jis laikytinas galiojančiu? Tarkime, viena šalis siunčia kitai šaliai pirkimo užsakymą, kuriame yra įrašyta arbitražinė išlyga. Kita šalis akceptuoja užsakymą konkludentiniais veiksmais, išsiųsdama prekes, tačiau nepasirašydama sutarties. Kai kuriose jurisdikcijose arbitražo susitarimas laikomas galiojančiu pagal nacionalinę teisę, nepaisant to, kad tarp šalių nėra pasirašyta susitarimo arba šalys neapsikeitė dokumentais. Toks susitarimas neatitiktų Niujorko konvencijos 2 straipsnio ir arbitražo sprendimas pagal tokį susitarimą gali būti panaikintas [43]. Dabartinė pozicija dėl santykio tarp Niujorko konvencijos 2 ir 5 straipsnio – reikalavimai, nustatyti 2 straipsnyje, yra lubos, turint omenyje, jog jei šitie reikalavimai yra pasiekti, arbitražo susitarimas turi galioti. Susitarimo šalis negalėtų primesti griežtesnių reikalavimų arbitražo susitarimo galiojimui, pavyzdžiui, numatydamą, kad arbitražinė išlyga negalioja, jei yra nustatyta apsikeitus laiškais [27, p. 113-114]. Kadangi Konvencijos 2 straipsnis yra lubos, o ne grindys, nacionalinė teisė turi nustatyti mažiau griežtą požiūrį į arbitražo susitarimo galiojimą. Interpretacija turi sutapti su Niujorko konvencijos tikslu - greitai pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimus, nes atlaidesnis požiūris į arbitražo susitarimo galiojimą palengvina arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo procesą. Be to, 2 straipsnio 2 dalies formuluotė „turėtų apimti“ (frazėje „rašytinis susitarimas turėtų apimti arbitražinę išlygą sutartyje <...>“) suponuoja, kad reikalavimai nesukuria vienintelio „rašytinio susitarimo“ apibrėžimo, labiau pažymi, kad kur šitų reikalavimų laikomasi, rašytinio susitarimo buvimo negalima nuginčyti. Formuluotė netrukdo atsirasti kitiems, mažiau griežtiems rašytinio susitarimo apibrėžimams. Galiausiai atsisakymas pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, kuris priimtas remiantis galiojančiu susitarimu pagal teisę tos valstybės, kurioje buvo pateiktas svarstyti, arba galioja pagal teisę tos valstybės, kur buvo priimtas arbitražo sprendimas, pažeistų Niujorko konvencijos tikslą ir tekstą.

UNCITRAL arbitražo taisyklių komentatoriai rekomenduoja interpretuoti Niujorko Konvencijos 2 straipsnio 2 dalies formuluotę „rašytinę formą“ ne siaurai, o atsižvelgiant į konvencijos paskirtį. UNCITRAL arbitražo taisyklių komentatorių antra rekomendacija, įtvirtinta 2 skirsnio, *supra*, B skyriaus, 1 dalies a) punkte, siūloma 7 straipsnyje numatytą „palankesnės teisės“ nuostatą taikyti ne tik arbitražo susitarimui, bet ir arbitražo sprendimui, o tai palengvina jo pripažinimą ir vykdymą, net jei susitarimas buvo galiojantis tik pagal mažiau griežtą nacionalinę teisę [7]. Tai atitinka Niujorko konvencijos tikslą - greitai pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimus. Jei arbitražo susitarimas buvo galiojantis pagal teisę tos valstybės, kurioje siekiama pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, teismas, atsižvelgdamas į tai, kad Niujorko konvencijos 2

straipsnio 2 dalyje esantis rašytinės formos apibrėžimas, aiškinamas pernelyg plačiai ir interpretuojant, kad 7 straipsnio 1 dalies nuostata taikoma susitarimams ir arbitražo sprendimams, neturi atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimo dėl to, kad arbitražo susitarimas neatitinka 2 Niujorko konvencijos straipsnyje formalaus rašytinės formos apibrėžimo. Jei teismas laikosi UNCITRAL arbitražo taisyklių komentaro, labiau tikėtina, kad arbitražo sprendimai bus pripažinti ir vykdomi ir nebus skatinamas arbitražo sprendimų pripažinimas ir vykdymas, remiantis vien formaliu požiūriu į rašytinės formos reikalavimą.

Komerčio arbitražo įstatymo 10 straipsnis numato, kad arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas bendrais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindais, taip pat nustatčius, kad pažeisti Komercinio arbitražo įstatymo 9 (arbitražinio susitarimo rašytinės formos reikalavimas) ar 11 (ginčų nearbitruotinumą) straipsnių reikalavimai.

Revizijos galimybė, remiantis šiuo pagrindu, yra pagrįsta, nes tik veiksnus asmuo gali visa apimtimi įgyvendinti savo teises ir prisiimti pareigas bei savarankiškai atsakyti už jų vykdymą. Be to, arbitražo susitarimo galiojimas yra kertinis arbitražo akmuo, kuriam esant šalims sudaroma galimybė spręsti ginčą alternatyviu ginčų nagrinėjimo būdu, ir tai nebus laikoma draudimo atsisakyti teisės kreiptis į teismą pažeidimu. Juo labiau kad teismų praktikoje šio pagrindo taikymas nėra nepagrįstai išplėstas, netgi priešingai - Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija nutartyje [79] taip pat konstatavo, kad tarptautinio arbitražo doktrinoje ir praktikoje pasisakoma, jog, kilus abejonių dėl arbitražinio susitarimo buvimo, abejonės turi būti aiškinamos arbitražinio susitarimo galiojimo naudai, t. y. taikomas principas *in favor contractus* (Law and Practice of International Commercial Arbitration, 2nd ed. / by H. Redfern, M. Hunter. London: Sweet & Maxwell, 1991, p. 167). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartyje *RAB "Main Bridge L.L.C." v. UAB "Lokvita"* [74] konstatavo, kad ta aplinkybė, jog arbitražinis susitarimas yra pakankamai glaustas ir nereglamentuoja kai kurių klausimų, pavyzdžiui, arbitrų skaičiaus, jų skyrimo tvarkos ir pan., nėra pakankamas pagrindas nepripažinti jo arbitražiniu susitarimu. *Pacific International Lines (PTE) Ltd. & Another v. Tsinlien Metals and Minerals Co. Ltd.*, išnagrinėtoje 1992 m., Hong Kongo teismas pažymėjo, kad nors čarteris nebuvo pasirašytas abiejų šalių, atsižvelgiant į atsiskaitymo pagal čarterį faktą ir šalių susirašinėjimą, neabejotinai aišku, jog šalys sudarė sandorį, todėl teismas padarė išvadą, kad buvo sudarytas arbitražinis susitarimas, atitinkantis UNCITRAL arbitražo taisyklių 7 straipsnio nuostatas dėl rašytinio arbitražinio susitarimo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių [75] padarė išvadą, kad nacionalinės ir tarptautinės teisės normos, nustatančios rašytinio arbitražinio

susitarimo sampratą, leidžia ją aiškinti plačiau nei susitarusių šalių parašais patvirtintą susitarimą.

2.2. Pagrindinių teisingo proceso principų pažeidimas

Šaliai, kurios nenaudai priimtas sprendimas, nebuvo tinkamai pranešta apie arbitrų paskyrimą ar arbitražo nagrinėjimą ar dėl kitų priežasčių šalis negalėjo pateikti savo paaiškinimų arbitražui.

Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies b) punktas, UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnio (2) dalies (a) punkto (ii) papunktis (arbitražo sprendimo panaikinimas), 36 straipsnio (2) dalies (a) punkto (ii) papunktis (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą) bei Komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnio 3 dalies 2 punktas (arbitražo sprendimo panaikinimas) ir 40 straipsnio 1 dalies 2 punktas (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą).

Paprastai teismas nebando kritikuoti arbitro dėl specifinių įrodymų priėmimo ar liudytojų skaičiaus bei liudijimų apimtys ribojimo. Tačiau tokie arbitrų sprendimai peržiūrimi, jei šalys ginčija juos esant neteisėtus, ir teismas gali nuspręsti, kad tokie arbitrų veiksmai prilyginami atsisakymui vykdyti teisingumą. Vienas žinomiausių pavyzdžių yra byla *Iran Aircraft Industries v. Avco Corp.* [44], kurioje iš advokatų buvo pareikalauta pristatyti įrodymų santraukas ir vėliau ginčas buvo išspręstas jų klientų nenaudai, nes nepateikė dokumentų originalų. Arbitražo sprendimas aptariamojoje byloje nebuvo pripažintas ir vykdomas, nes buvo nuspręsta taip: „Kadangi ieškovas padarė tai, ko iš jo buvo reikalaujama Tribunolo, atsisakoma pripažinti sprendimą vykdytinu <...> dėl to, jog reikalavimas pateikti daugiau įrodymų atimtų iš ieškovo teisę pateikti savo ieškinį Tribunolui“.

Šis revizijos pagrindas laikytinas pagrįstu, nes privalu laikytis bent minimalių teisingo proceso reikalavimų ir paisyti imperatyvių arbitražo vietos valstybės teisės normų.

2.3. Jurisdikcijos viršijimas

Šis pagrindas įtvirtintas Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies c) punkte, UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnio (2) dalies (a) punkto (iii) papunktyje (arbitražo sprendimo panaikinimas), 36 straipsnio (2) dalies (a) punkto (iii) papunktyje (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą) ir Komercinio arbitražo įstatymo

37 straipsnio 3 dalies 3 punkte (arbitražo sprendimo panaikinimas), 40 straipsnio 1 dalies 3 punkte (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą).

Trečias pagrindas atsisakyti pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą susijęs su arbitro elgesiu. Arbitro įgaliojimai kyla iš šalių susitarimo ir jei arbitras peržengia arbitražo susitarimo suteiktus įgaliojimus, arbitražo sprendimas nėra pripažįstamas ir vykdomas. Pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c) punktą numatyta, kad arbitražo sprendimas nebus pripažįstamas ir vykdomas, jei išsprendžiamas ginčas, kurio šalys neketino perduoti ir neperdavė nagrinėti arbitraže ar kuris negalėjo būti perduotas arbitražui, remiantis šalių sudaryto arbitražinio susitarimo sąlygomis, ar arbitražo sprendime išsprendžiami klausimai arba yra aspektų, kur peržengiamos arbitražui pateikto ginčo dalyko ribos [19, p.283]. Taigi, jei arbitražo išlyga tiksliai apibrėžta ir apima tik ginčus, kylančius iš sutarties, tribunolas negali tinkamai išnagrinėti ginčo ir priimti sprendimo, susijusio su klausimais dėl nesąžiningos verslo praktikos, kurie nekyla iš sutarties. Tačiau Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c) punkte numatyta išlyga, kad jei sprendimas dėl ginčo dalyko, kurį arbitražui šalys pateikė, gali būti atskirtas nuo sprendimo dėl nepateiktų arbitražui klausimų, tai ta sprendimo dalis, kuria išsprendžiami arbitražui perduoti nagrinėti klausimai, gali būti pripažinta ir įvykdyta [19, p.283].

Šalys, siekiančios anuliuoti arbitražo sprendimą, dažnai remiasi tuo, jog arbitrai viršijo savo įgaliojimus arba, kitaip tariant, arbitražo sprendime buvo išnagrinėti klausimai, kurie nebuvo pateikti spręsti arbitraže. Tačiau šis pagrindas yra retai sėkmingai pritaikomas, nes, pirma, standartinės arbitražo susitarimo ar arbitražo išlygos sąlygos užtikrina, kad pastarosios apima praktiškai visus su ginču susijusius aspektus ir, antra, teismai retai naikina arbitrų įgaliojimus spręsti ginčus, nes egzistuoja tvirta teismų sukurta prezumpcija, kad arbitrai veikė pagal savo įgaliojimus. Trečia, teismai pripažįsta, kad arbitražo susitarimas apima daugiausia galimų nagrinėti aspektų, net kai ginčų nagrinėjimo apimtis gali būti kvestionuojama.

Taigi retai pavyksta sėkmingai kaip gynybos pagrindą panaudoti aplinkybę, jog arbitras viršijo savo įgaliojimus. Vienoje byloje arbitrai priteisė tiesioginius nuostolius, nors šalys sutartyje aiškiai atsisakė įtraukti šios rūšies nuostolių atlyginimą. Nepaisant to, kad arbitražo tribunolas peržengė savo įgaliojimus, Jungtinių Amerikos Valstijų teismas pripažino arbitražo sprendimą ir paskelbė jį vykdytinu [45].

Svarbu pažymėti, kad galimybė panaikinti arba atsisakyti pripažinti ir vykdyti arbitražinio teismo sprendimą šiuo pagrindu gali būti nagrinėjama tik jei arbitražas turėjo kompetenciją spręsti šalių ginčą. Jeigu nėra sudaryto galiojančio arbitražinio susitarimo,

arbitražinio teismo sprendimas turėtų būti panaikintas ar atsisakyta pripažinti tokį sprendimą šio darbo 2.1. dalyje numatytu pagrindu.

Revizijos arbitraže pagrįstumo nagrinėjimas, remiantis šiuo pagrindu, laikytinas pagrįstu, nes arbitrų atliekamos funkcijos yra panašios į teisėjų teisme [27, p. 225], todėl jie privalo atitikti valstybės nustatytus minimalius standartus, kurie privalomi, kad procesas būtų teisėtas, pavyzdžiui, arbitrų nešališkumo ir nepriklausomumo reikalavimas viso proceso arbitraže metu [27, p. 225].

2.4. Arbitražo tribunolas suformuotas ar arbitražo procesas vyko pažeidžiant nustatytą tvarką

Šis pagrindas numatytas Niujorko konvencijos 5 straipsnio 1 dalies d) punkte, UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnio (2) dalies (a) punkto (iv) papunktyje (arbitražo sprendimo panaikinimas), 36 straipsnio (2) dalies (a) punkto (iv) papunktyje (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą), Komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnio 3 dalies 3 punkte (arbitražo sprendimo panaikinimas), 40 straipsnio 1 dalies 4 punkte (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą).

Minėta tvarka nustatoma remiantis šalių susitarimu. Jei tokio susitarimo nėra, klausimas dėl sprendimo pripažinimo ir vykdymo sprendžiamas pagal teisę tos valstybės, kur vyko arbitražas. Šiuo gynybos pagrindu retai remiamasi, be to, jei ir remiamasi, tai retai sėkmingai [27, p. 212]. Tačiau arbitražo sprendimo panaikinimo klausimas šioje dalyje minimu pagrindu sprendžiamas pagal teismo vietos valstybės teisės aktų nustatytus imperatyvius reikalavimus.

Komercinio arbitražo įstatyme nustatyti imperatyvūs reikalavimai arbitražo tribunolui sudėčiai, pavyzdžiui, kad visais atvejais arbitražinį teismą turi sudaryti nelyginis arbitrų skaičius (Komercinio arbitražo įstatymo 13 straipsnio 3 dalis). Žinoma, tai neturi ir negali būti pagrindas nepripažinti ir nevykdyti užsienio arbitražo sprendimo vien dėl to, jog sprendimas buvo priimtas lyginio arbitrų skaičiaus. Imperatyvus nelyginio arbitrų skaičiaus reikalavimas yra gana neįprastas arbitražo praktikoje. Toks reikalavimas Lietuvos jurisdikcijoje yra pernelyg kontraversiškas ir kategoriškas, be to, gali iškilti abejonių dėl tokios imperatyvios nuostatos pagrįstumo. Galima ginčytis dėl tokio reglamentavimo būtinumo, kodėl įstatymų leidėjas bando uždrausti tai, kas leidžiama kitų šalių arbitražo praktikoje, juk galima pasirinkti ir lyginį arbitrų skaičių, vis dėlto tokie susitarimai paprastai yra galiojantys [30, p. 185; 25, p. 35]; tiesiog, kad arbitražo procesas nepatektų į padėtį be išėties, vieno iš arbitrų sprendimas turėtų būti lemiamas

arba galima šią įstatymo nuostatą papildyti, nurodant, kad jei šalys pasirinko lyginį arbitrų skaičių, turi būti išrinktas dar vienas arbitras, kad arbitražinio teismo kompetencija nebūtų pripažinta negaliojančia *ab initio*.

2.5. Negalutinis arba panaikintas sprendimas

Šis pagrindas įtvirtintas Niujorko konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e) punkte, UNCITRAL arbitražo taisyklių 36 straipsnio (2) dalies (a) punkto (v) papunktyje (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą), Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 5 punkte (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą). Svarbu pažymėti, kad šis pagrindas netaikomas siekiant arbitražo sprendimą panaikinti, taikomas tik siekiant atsisakyti sprendimą pripažinti ar vykdyti.

2.5.1. Negalutinis sprendimas

Pagal Niujorko konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e) punktą sprendimas nėra pripažįstamas ar skelbiamas vykdytinu, kol jis nėra galutinis. Nors Konvencija neapibrėžia sąvokos „galutinis“, tačiau dauguma teismų laikosi pozicijos, jog sprendimas tampa galutinis tik tada, kai nelieka apeliacijos galimybių. Konvencijoje pasirinkta galutinio sprendimo sąvoka, nes norėta išvengti problemų, kylančių pagal ankstesnę, 1927 Ženevos konvenciją [28, p. 212]. Pagal Ženevos konvenciją kai kuriuose šalyse sprendimas, prieš pripažįstant ir paskelbiant jį vykdytinu kitų valstybių jurisdikcijose, pirmiausia turi būti patvirtintas tos valstybės jurisdikcijos, kurioje jis buvo priimtas. Reikalavimas dviejų atskirų teisminių procesų žinomas kaip *double exequatur*.

Vienas iš Niujorko konvencijos projekto rengėjų pasiekimų buvo sprendimų pripažinimo ir vykdymo supaprastinimas, eliminuojant pirmą iš dviejų teisminių procesų. Kadangi arbitražo sprendimai paprastai nėra peržiūrimi dėl ginčo esmės, jie dažniausiai laikytini galutiniais. Dėl tos pačios priežasties daliniai sprendimai, priimti arbitrų, dažniausiai yra galutiniai, todėl būna pripažįstami ir vykdomi. Nors pagal Jungtinių Amerikos Valstijų arbitražo aktą dalinių sprendimų revizija neleidžiama.

2.5.2. Panaikintas sprendimas

Niujorko konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e) punktas taip pat nurodo, jog tam, kad sprendimas būtų pripažįstamas ir vykdomas, jis neturi būti panaikintas ar suspenduotas valstybėje, kurioje arba pagal kurios teisę buvo priimtas. Turima omeny, kad norėdama

panaikinti sprendimą, šalis, kurios nenaudai pastarasis buvo priimtas, turi kreiptis į nacionalinę teismą tos valstybės, kurioje arbitražo sprendimas buvo priimtas. Siekdama pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, šalis turi kreiptis į tos šalies teismą, kur yra pralaimėjusios šalies turtas. Pagal Niujorko konvenciją, teismas įgaliotas pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, o ne jį panaikinti. Dauguma komentatorių ir užsienio valstybių teismų teigia, kad norint panaikinti arbitražo sprendimą galima remtis tik nacionaline arbitražo vietos teise, o ne Niujorko konvencija [28, p. 213]. Jei arbitražo sprendimas panaikinamas arbitražo vietos teismo, toks sprendimas netenka teisinės galios ir nesukelia padarinių bei negali būti pripažintas ir vykdomas jokioje kitoje jurisdikcijoje [35, p. 133, 137]. Taigi arbitražo sprendimas negali būti pripažintas ir vykdomas jurisdikcijoje, kurioje jis panaikintas. Tačiau pasekmės kitokios, jei atsisakoma pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą. Jei atsisakoma pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, skirtingai negu arbitražo sprendimo panaikinimo atveju, arbitražo sprendimas nėra anuliuojamas. Jeigu skolininko pagal arbitražo sprendimą turtas yra daugiau negu vienos jurisdikcijos ribose ir kreditoriui nepavyko pasiekti, kad arbitražo susitarimas būtų pripažintas ir paskelbtas vykdytinu vienoje jurisdikcijoje, jis gali kreiptis į kitos valstybės jurisdikcijoje esančią kompetentingą instituciją, tikėdamasis, jog pavyks pasiekti geresnį rezultatą. Taigi jei arbitražo sprendimas nėra panaikinamas ar anuliuojamas, o tik atsisakoma pripažinti jį bei vykdyti, jis tebėlieka privalomas, tai reiškia, kad pastarasis gali būti pateiktas pripažinti ir vykdyti pakartotinai kitoje jurisdikcijoje [17, p. 774].

2.5.3. Niujorko konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e) punkto spraga

Kadangi Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e) punktas leidžia *vacatur* pagal nacionalinę teisę, tai potencialiai gali sukurti didelę spragą Niujorko konvencijoje, nes ši numato baigtinį sąrašą pagrindų, kuriais remiantis galima siekti, kad arbitražo sprendimas nebūtų revizuojamas ar pripažįstamas ir vykdomas. Nepaisant Niujorko konvencijos įtvirtinto siekio efektyviai pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimus, Niujorko konvencija numato galimybę, kad nacionalinis teismas gali peržiūrėti ir panaikinti arbitražo sprendimą tuo pagrindu, jog Niujorko konvencijos 5 straipsnyje numatytas per siauras pagrindų sąrašas. Jei taip atsitiktų, dauguma Konvencijos šalių atsisakytų peržiūrėti ir pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą, nes jis būtų panaikintas pagal tos valstybės teisę, kurioje jis buvo priimtas.

2.5.4. Teismo diskrecija ignoruoti Niujorko konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e) punkte esančią spragą

Nors šalis pasiekė, kad arbitražo sprendimas būtų peržiūrėtas ir panaikintas remiantis pagrindais, kurie nėra išvardyti Niujorko konvencijoje, ji negali būti tikra, kad kitoje jurisdikcijoje nebus atsisakyta pripažinti ir vykdyti pastarąjį arbitražo sprendimą. Nors daugeliu atvejų, teismai laikysis Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e) punkte esančio draudimo ir neskelbs vykdytinais panaikintų arbitražo sprendimų, 5 straipsnis suteikia teismui diskrecijos teisę. Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies pirmas sakinytis numato, kad gali būti (o ne „turi“) atsisakoma pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, jei nustatomas bent vienas šiame straipsnyje numatytas gynybos pagrindas. Taigi teismai turi diskreciją nuspręsti pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą, kuris buvo panaikintas kitoje jurisdikcijoje.

2.5.5. Nacionalinės teisės svarba pagal Niujorko konvencijos 7 straipsnį

7 Niujorko konvencijos straipsnyje yra spraga, kuri nukreipia peržiūrėjimo galimybę kita kryptimi. Ji leidžia šaliai, siekiančiai, kad arbitražo sprendimas būtų revizuojamas bei pripažintas ir vykdomas, pasinaudoti tos šalies nacionalinių teisės aktu ir tarptautinių sutarčių privalumais, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, jei pastarosios nuostatos yra palankesnės negu Niujorko konvencija. Šita „labiau palankesnės teisės“ nuostata Niujorko konvencijos rengėjai tikriausiai neketino pripažinti ir vykdyti panaikintus arbitražo sprendimus, tačiau Niujorko konvencijos tekste nėra draudžiama tokia šios nuostatos interpretacija [32, p. 17].

2.5.6. Panaikintų arbitražo sprendimų pripažinimas ir vykdymas

Įvairių valstybių teismai laikosi pozicijos, kad panaikinti arbitražo sprendimai vis dėlto gali būti pripažinti ir vykdomi. Pavyzdžiui, Prancūzijoje teisės normos, reguliuojančios tarptautinį arbitražą, numato penkis pagrindus, kuriais galima remtis, siekiant, kad arbitražo sprendimas nebūtų pripažintas ir vykdomas [9, 1502 str.]. Tarp šitų specifinių pagrindų nenumatyta galimybės panaikinti arbitražo sprendimą tos valstybės teismo, kurioje pastarasis buvo priimtas. Taigi Prancūzijos teismas peržiūrės ir pripažins bei vykdys panaikintą arbitražo sprendimą, jei pagrindas panaikinti arbitražo sprendimą nėra įrašytas tarp penkių Prancūzijos teisėje esančių specifinių pagrindų atsisakyti pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą. 7 straipsnis suteikia šaliai, siekiančiai, kad

panaikintas arbitražo sprendimas būtų pripažintas ir vykdomas, galimybę pasinaudoti palankesne Prancūzų teisės norma. Kaip Prancūzijos teisė, taip ir Vokietijos arbitražo įstatymas pateikia baigtinį sąrašą pagrindų, kuriems esant arbitražo sprendimas gali būti peržiūrėtas ir pakeistas.

Pagal 1961 metų Europos konvencijos dėl tarptautinio komercinio arbitražo 9 straipsnį nustatyta, kad arbitražo sprendimas bus peržiūrėtas ir panaikintas, esant bent vienam iš pagrindų, pateiktų baigtiniame šios konvencijos sąraše [6]. Europos konvencijos dėl tarptautinio komercinio arbitražo 1 straipsnis numato, jog tai taikytina tik toms šalims, kurių arbitražo susitarimo sudarymo dieną įprastos gyvenamosios vietos ar buveinės buvo skirtingose šalyse, kurios yra šios konvencijos dalyvės [6]. Tokiu atveju arbitražo šalis iš Europos konvencijos dėl tarptautinio komercinio arbitražo valstybių dalyvių gali siekti, kad pagal minėtąją konvenciją peržiūrėtas ir panaikintas arbitražo sprendimas būtų pripažintas ir vykdomas pagal Niujorko konvenciją, jeigu valstybė narė yra abiejų minėtų konvencijų dalyvė. Pagal Niujorko konvencijos 7 straipsnį, šalis gali remtis palankesnėmis Europos konvencijos nuostatomis, kurios leidžia pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, net jei jis buvo panaikintas arbitražo buvimo vietos teismo [22, p. 35-37]. Europos konvencijoje nustatyti siauri pagrindai, kuriais remiantis galima atsisakyti pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą. Minėti pagrindai yra dar labiau riboti negu Niujorko konvencijoje, nes Europos konvencija nenumato kai kurių gynybos pagrindų, esančių Niujorko konvencijoje - arbitražo sprendimas dar netapo privalomas; arbitražo sprendimas panaikintas arbitražo buvimo vietos teismo; arbitruotinumų nebuvimas; viešosios tvarkos pažeidimas.

Jungtinėse Amerikos Valstijose panaikintas arbitražo sprendimas buvo pripažintas ir paskelbtas vykdytinu *Chromalloy Aeroservices v. Arab Republic of Egypt* byloje (toliau - *Chromalloy*) [28, p. 215-216]. Egipto valstybės nacionalinis teismas panaikino Jungtinių Amerikos Valstijų bendrovės naudai priimtą arbitražo sprendimą prieš Egipto valstybę. Jungtinių Amerikos Valstijų teismas nustatė, kad pagal Niujorko konvencijos 5 straipsnį jis turi diskreciją pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą. Taikydamas Konvencijos 7 straipsnį, teismas nusprendė, kad Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinis arbitražo aktas buvo palankesnis ir leido pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą. Teismas taip pat nustatė, kad arbitražo išlygoje šalys susitarė, kad arbitražo sprendimas nebus ginčijamas. *Chromalloy* sprendimas pripažinti ir vykdyti panaikintą arbitražo sprendimą nežymiai, bet padarė įtaką Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikai. Kai kuriose bylose *Chromalloy* sprendimas buvo išskirtas *Baker Marine(Nig.) Ltd. v. Chevron(Nig.)Ltd.* [46], *Spier v. Calzaturificio Tecnica S.p.A.* [47], kitose jis buvo atmestas, sukritikavus jo

argumentaciją. Kaip antai *Four Seasons Hotels and Resorts, B.V. v. Consorcio Barr* byloje teismas pasakė, kad arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo klausimas nagrinėtinas išimtinai pagal Niujorko konvenciją, o ne Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinį arbitražo aktą [48]. Nepanašu, kad motyvacija *Chromalloy* byloje, ypač nuomonė, kad Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinis arbitražo aktas nustato pagrindus, kuriais remdamasis teismas pripažįsta ir paskelbia vykdytinais panaikintus arbitražo sprendimus, turi kokią nors precedentinę reikšmę. *Karaha Bodas Co., LLC v. Perusahaan Pertambangan Minyak Dan Gas Bumi Negara* (toliau - *Pertamina*) byloje Jungtinių Amerikos Valstijų teismas, pripažindamas vykdytinu arbitražo sprendimą, kuris buvo panaikintas Indonezijoje, rėmėsi teismine doktrina, kad atmetamas pareiškimas, prieštaraujantis to paties asmens ankstesniam pareiškimui. Kadangi *Pertamina* prieš arbitražo tribunolą bei teismą laikėsi pozicijos, kad proceso teise buvo Šveicarijos teisė (arbitražas vyko Ženevoje), vėliau pakeitė savo ankstesnius pareiškimus ir tvirtino, kad proceso teise yra Indonezijos teisė. Jungtinių Amerikos Valstijų teismas nusprendė, kad Indonezijos teismo sprendimas panaikinti arbitražo sprendimą neturi kliudyti arbitražo sprendimo pripažinimui bei paskelbimui vykdytinu šioje byloje [49]. Kadangi nacionalinė teisė gali panaikinti galimybę efektyviai pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, dalyviai praranda pasitikėjimą procesu. Nors pasitikėjimas procesu pakertamas ir tuo atveju, kai dalyviai neturi realios galimybės pakeisti tribunolo ar procedūros, kai šie nėra sąžiningi ar pagrįsti. Naikindami arbitražo sprendimus ar pripažindami ir vykdydami panaikintus arbitražo sprendimus, teismai privalo užtikrinti, kad arbitražo proceso vientisumas bus išlaikytas.

2.6. Pagrindai, kurie gali būti iškelti ir nuspręsti nacionalinio teismo *sua sponte*

2.6.1. Ginčo dalyko arbitruotinumumas

Šis pagrindas įtvirtintas Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a) punkte, UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnio (2) dalies (b) punkto (i) papunktyje (arbitražo sprendimo panaikinimas), 36 straipsnio (2) dalies (b) punkto (i) papunktyje (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą) ir Komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnio 5 dalies 1 punkte (arbitražo sprendimo panaikinimas), 40 straipsnio 2 dalies 1 punkte (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą).

Skirtingai negu UNCITRAL arbitražo taisyklės ir Niujorko konvencija, Komercinio arbitražo įstatymas numato ne teismo teisę, o pareigą panaikinti ar atsisakyti pripažinti arbitražinio teismo sprendimą remiantis nagrinėjamu pagrindu.

Nacionalinė valstybių teisė gali numatyti, kad tam tikros ginčų rūšys nearbitruotinos. Pavyzdžiui, ginčai dėl vaikų globos, baudžiamosios teisės klausimai, bankroto bylos, prekės ženklų ar patentų galiojimas bei kitos ginčų rūšys. Paprastai ginčai, kurie turi įtakos trečiosioms šalims ar pasekmių viešosios teisės srityje, sprendžiami išimtinai teismų. Daugeliu atvejų arbitraže nagrinėjami ginčai, kylantys iš sutartinių ar komercinių santykių, kuriuos šalys nusprendė išspręsti be teismų įsikišimo. Ginčai, susiję su konkurencijos, teise palyginti neseniai tapo arbitruotini. To priežastis buvo tai, jog iš konkurencijos teisės tikimasi, kad pastaroji turi apsaugoti ne tik šalis, bet ir plačiąją visuomenę. Tuo tarpu iš arbitrų tikimasi, jog jie atsakingi tik ginčo šalims, o ne atstovauja viešajam interesui. Tačiau kai kurių mokslininkų nuomone, arbitražo tribunolas turi pareigą ir visuomenei, ne tik ginčo šalims [27, p. 220-221]. Taigi dar neseniai ginčai, susiję su konkurencijos teise, nebuvo arbitruotini daugelyje jurisdikcijų. 1985 metais Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinis arbitražo aktas taikytinas ginčams, kylantiems ne tik iš sutarčių, bet ir iš įstatymų, tarp jų ir iš Jungtinių Amerikos Valstijų antimonopolinio įstatymo [50]. Nors toks sprendimas susilaukė kritikos, šiandien Jungtinėse Amerikos Valstijose antimonopoliniai ir kiti kylantys iš įstatymų, pavyzdžiui, susiję su darbo teise, ginčai laikomi arbitruotiniais. Ir Europoje ginčai, susiję su konkurencijos teise, laikomi arbitruotiniais [27, p. 201-203, 37].

Kai kuriose valstybėse ginčai tarp verslininkų ir vartotojų laikomi nearbitruotiniais, jei arbitražo susitarimas buvo sudarytas prieš atsiradus ginčui. Pagal Europos Sąjungos Direktyvą dėl nesažiningų sąlygų vartojimo sutartyse [3] nustatyta, kad dauguma išankstinių arbitražo susitarimų su vartotojais laikytini negaliojančiais, nes Europos vartotojų apsaugos lygis yra aukštesnis negu Amerikos vartotojų [20, p. 357]. Tuo tarpu Amerikoje vartotojai priverčiami ginčus spręsti arbitraže, tokia praktika yra unikali [33, p. 831]. Daugelyje valstybių tam, kad arbitražo susitarimas su vartotojais galėtų, arbitražinis susitarimas turi būti sudarytas po to, kai kilo ginčas. Kadangi vyrauja nuomonė, kad vartotojai gali priimti informatyvų sprendimą pasirinkti teismą ar arbitražą tik tada, kai ginčas jau yra kilęs. Ginčų arbitruotinumo klausimas skirtingose jurisdikcijose varijuoja.

Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnyje įtvirtintas nearbitruotinių ginčų sąrašas. Minėti ginčai paprastai susiję su didelės visuomenės dalies interesais [30, p. 496-497], kur viena iš šalių dažnai yra silpnesnė, kaip antai: darbuotojas ar vartotojas nepajėgus tinkamai apginti savo teisių sprendžiant ginčus privačiu ginčų nagrinėjimo būdu. Arba darbuotojo ar vartotojo galimybės išreikšti tikrąją valią dėl arbitražinio ginčų

sprendimo būdo, sudarant sutartį, yra ribotos. Be to, arbitražine tvarka negali būti nagrinėjami ginčai, kurie yra susiję su valstybės ir savivaldybių bei jų institucijų dalyvavimu teisiniuose santykiuose.

Revizijos pagrįstumas pastaruoju pagrindu laikomas teisiškai pagrįstu, nes valstybės turi teisę nuspręsti dėl optimalaus neperduotinių nagrinėti arbitraže ginčų sąrašo. Praktikoje yra mažai bylų, kai atsisakyta ginčą nagrinėti arbitraže dėl dalyko nearbitruotinumą [27, p.721]. Pagal naujausią Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo praktiką, per paskutinius kelis dešimtmečius arbitruotinumą pagrindas buvo taip retai taikomas, kad tapo tik akademinė kategorija.

Žinoma, galima nagrinėti, ar kartais nacionalinė teisė nepagrįstai neišplečia nearbitruotinių ginčų sąrašo, tačiau kadangi ginčų arbitruotinumą nėra šio darbo objektas, jis plačiau neaptariamas.

2.6.2. Arbitražo sprendimas nepažeidžia valstybės viešosios tvarkos reikalavimų

Šis pagrindas įtvirtintas Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b) punkte, UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnio (2) dalies (b) punkto (ii) papunktyje (arbitražo sprendimo panaikinimas), 36 straipsnio (2) dalies (b) punkto (ii) papunktyje (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą) ir Komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnio 5 dalies 2 punkte (arbitražo sprendimo panaikinimas), 40 straipsnio 2 dalies 2 punkte (atsisakymas pripažinti ar vykdyti arbitražo sprendimą).

Siekiant, kad arbitražo sprendimai nebūtų pripažinti ir vykdomi, dažniausiai remiamasi viešosios tvarkos išlyga, kad keliamas pavojus moralei ir teisingumui. Arbitražo sprendimas yra naikintinas, jei prieštarauja Lietuvos Respublikos įstatymų įtvirtintai viešajai tvarkai, ir atsisakoma pripažinti užsienio arbitražinio teismo sprendimą, jei tokio sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarauja Lietuvos Respublikos įstatymų įtvirtintai viešajai tvarkai. Analogiškas reglamentavimas įtvirtintas ir UNCITRAL arbitražo taisyklėse ir Niujorko konvencijoje. Šiuose aktuose nuoroda daroma į teismo, nagrinėjančio atitinkamą klausimą, vietos valstybės teisės normomis įtvirtintą viešąją tvarką.

Viešosios tvarkos sąvoka nėra apibrėžta Niujorko konvencijoje, todėl atsiranda „landa“ nepripažinti ir nevykdyti arbitražo sprendimų. Tačiau daugelio teismų šis gynybos pagrindas interpretuojamas siaurai, atsižvelgiant į tai, jog konvencijos tikslas yra efektyviai pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimus. Žinomiausias šitos koncepcijos paaiškinimas išdėstytas *Parsons & Whittemore Overseas Co., Inc. v. Societe Generale de l'Industrie du Papier* byloje: „Niujorko konvencijos viešosios tvarkos gynybos pagrindas

turi būti sukonstruotas siaurai. Galima atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą tik jei pripažinimas pažeis valstybės moralės ir teisingumo nuostatas“ [51].

Nepaisant to, jog dauguma valstybių apibrėžia viešosios tvarkos gynybos pagrindą siaurai, erdvė apsaugoti nacionalinius interesus egzistuoja. Šalis, kuri pasinaudoja galimybe apsaugoti nacionalinius interesus, sumažina konvencijos efektyvumą. Pavyzdžiui, Turkijos Aukščiausias Teismas 1995 metais atsisakė pripažinti ir vykdyti ICC sprendimą, kuriame Ciuricho arbitrų tribunolas pritaikė Turkijos materialinę teisę, bet rėmėsi procedūrine Ciuricho kantono teise [28, p. 218]. Turkijos teismas savo poziciją grindė tuo, jog Ciuricho arbitražas nesiremdamas abiem: tiek materialine, tiek procesine Turkijos teise - pažeidė Turkijos viešąją tvarką. Tai ne tik atrodo nepagrįsta, tiesiog nebuvo jokio esminio skirtumo tarp pritaikytos procesinės teisės ir Turkijos procesinės teisės. Turkijos teismas nepagrįstai procesinės teisės klausimą laikė viešąja tvarka ir, be to, šis aspektas neturėjo reikšmės galutiniam sprendimui. Teismas nevykusiai panaudojo viešosios tvarkos gynybos pagrindą ir priėmė sprendimą, kuris buvo palankesnis nacionaliniams interesams.

Nepaisant retkarčiais pasitaikančių pavyzdžių dėl netinkamo viešosios tvarkos gynybos pagrindo naudojimo, daugumoje valstybių nenoriai atsisakoma pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą remiantis pastaruosiu pagrindu. Tokie atvejai yra itin reti, dėl to kai kurie komentatoriai skatina teismus peržiūrėti viešosios tvarkos gynybos pagrindo taikymą, kad jis taptų daugiau negu vien teoriniu pagrindu, ir taikyti jį lanksčiau kaip pagrindą atsisakyti pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą tais atvejais, kai pripažinimas lemtų neteisybės toleravimą, neteisybę ar netinkamą rezultatą [23, p. 217-218].

Taigi tokie pagrindai kaip šalių neveiknumas, arbitražinio susitarimo neteisėtumas, arbitrų papirkimas praktikoje retai būna pritaikyti siekiant nepripažinti ir nevykdyti arbitražo sprendimo, nes visų pirma tokios situacijos retai pasitaiko, antra, jei šalis teigia, kad arbitras veikė papirktas kitos šalies, tai privalu įrodyti. Korupcijai įrodyti nepakanka to, jog arbitrų išvados nebuvo pagrįstos pakankamai įrodymų. Taip pat teismai nenoriai atsisako pripažinti bei vykdyti arbitražo sprendimą, paremtą apgaule, reikalaudami, kad apgaulė nebūtų išaiškinta iki arbitražo ir būtų susijusi su materialiniu aspektu. Be to, šalis, siekianti, kad arbitražo sprendimas nebūtų pripažintas ir vykdomas dėl proceso trūkumų, turi įrodyti, kad proceso trūkumai išliko per arbitražo procesą, kitaip tariant, šalis turi įrodyti, kad dėl proceso trūkumo buvo kreiptasi į arbitražo tribunolą ir pastarasis šį faktą ignoravo.

3. Daugumoje jurisdikcijų ir teisės doktrinoje išskiriami komercinio arbitražo sprendimo apskundimo ir panaikinimo pagrindai

Šioje darbo dalyje bus aptariami arbitražo sprendimo panaikinimo specifiniai aspektai. Kiekvienas iš sprendimo apskundimo ir panaikinimo pagrindų nebus aptariamas atskirai, nes, kaip jau minėta antroje šio darbo dalyje, UNCITRAL arbitražo taisyklėse išvardyti arbitražinio teismo sprendimo apskundimo pagrindai iš esmės nesiskiria nuo Niujorko konvencijoje įtvirtintų atsisakymo pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražinio teismo sprendimą pagrindų, o šie jau išanalizuoti ankstesnėje šio darbo dalyje.

3.1. Jurisdikciniai pagrindai

Arbitražo sprendimo jurisdikciniai pakeitimai yra galimi, tačiau paprastai jie galimi arbitražo pradžioje, o ne pabaigoje, kai sprendimas jau priimtas. Daugelyje teisės sistemų numatyta, jog jei šalis nepakeičia jurisdikcijos proceso pradžioje, kai arbitražo sprendimas priimamas, ji praranda teisę vėliau prieštarauti [13, str. 31, 73; 12, p. 193-194]. Tokia teisės nuostata yra pagrįsta, nes racionaliau yra pasirinkti jurisdikciją arbitražo proceso pradžioje negu po to, kai šalys jau išėikvojo laiko, pinigų ir pastangų arbitražo sprendimui pasiekti. Jurisdikcinis pagrindas peržiūrėti arbitražo sprendimą gali būti tas, kad arbitražo tribunolas viršijo savo įgaliojimus. Arbitrai galėjo turėti arbitražinio susitarimo suteiktus įgaliojimus, tačiau priimti tokį arbitražo sprendimą, kuriam įgaliojimų nebuvo suteikta. Pavyzdžiui, jei arbitražo tribunolas priteisė daugiau negu šalis reikalavo, tai laikoma arbitrų įgaliojimų viršijimu [22, p. 195]. Arbitražo sprendimas gali būti peržiūrėtas ir panaikintas, jei arbitražo tribunolas išnagrinėja ne visus ginčo aspektus arba išsprendžia daugiau klausimų negu jam buvo perduota išnagrinėti. Kartais, jei teismas nusprendžia, kad arbitražo tribunolas viršijo savo įgaliojimus, aspektai, kurie buvo išspręsti neteisingai, panaikinami, tuo tarpu kitos arbitražo sprendimo dalys paliekamos galioti [38].

3.2 Procesiniai pagrindai ir viešosios tvarkos motyvai

Arbitražo sprendimai dažniausia peržiūrimi ir panaikinami, remiantis procesiniais pagrindais. Dauguma arbitražo taisyklių nustato, kad privaloma laikytis tam tikrų proceso reikalavimų, pavyzdžiui, Šveicarijos tarptautinio komercinio arbitražo taisyklių, 12 dalis, 190 straipsnis [10]; Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinio arbitražo akto 10

dalis [15]. Kaip antai, pagal UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnį yra keturi pagrindai, kuriais remdamasi šalis gali siekti, kad arbitražo sprendimas būtų peržiūrėtas ir panaikintas, t.y. teismas gali revizuoti galutinį arbitražo „produktą“ [24, p. 911]. Šių pagrindų sudarymas - opus ir sudėtingas klausimas. Sekretoriatas prognozavo, kad minėtų pagrindų nustatymas bus „tarp labiausiai komplikuoatas iš visų, kurie bus numatyti pavyzdiniame įstatyme“, tačiau taip pat vieni svarbiausių aspektų, nuo kurių priklauso pavyzdinio įstatymo sėkmė [24, p. 911]. Užduoties subtilumą patvirtina tai, kad *travaux preparatoires* 34 straipsnio svarstymas užtruko ilgiau negu bet kokio kito UNCITRAL arbitražo taisyklių straipsnio, išskyrus pirmą straipsnį [24, p. 911]. Reikėjo surasti balansą tarp šalių noro laisvai apibrėžti proceso eigą ir teisinės sistemos interesą pripažįstant ir vykdant arbitražo sprendimą, tai susiję su teismo intervencija bei revizija arbitraže. Niujorko konvencijoje numatyti pagrindai buvo inkorporuoti į UNCITRAL arbitražo taisykles, nes tai tarptautiniu mastu pripažinti pagrindai, kuriais remiantis arbitražo sprendimas revizuojamas ir gali būti panaikintas. Toks reglamentavimas pasirinktas todėl, kad buvo manoma, kad „tai padės išvengti, kad tarptautinių arbitražų sprendimai netaptų nacionalinių teisės ypatumų aukomis“ [24, p. 911]. Visi jie yra susiję su procesu: 1) šalis privalo būti teisi ir veiksmi ir arbitražo susitarimas turi galioti; 2) šaliai turi būti tinkamai pranešta apie arbitražo paskyrimą ir numatyto arbitražo proceso laiką bei šalis privalo turėti galimybę pateikti paaiškinimus; 3) arbitražo nagrinėjimasis dalykas negali išeiti už arbitražinio susitarimo ribų; 4) arbitražo tribunolas turi būti sudarytas laikantis šalių susitarimo. Kiekvienu iš šių pagrindų šalis gali remtis, siekdama, kad arbitražo sprendimas būtų revizuojamas ir panaikintas, įrodinėti tenka šaliai, reikalaujančiai sprendimo revizijos. Du kiti pagrindai gali būti iškelti ir nuspręsti nacionalinio teismo *sua sponte*: 1) ar ginčo dalykas yra arbitruotinas ir 2) ar arbitražo sprendimas nepažeidžia valstybės viešosios tvarkos reikalavimų. Per *travaux preparatoires* darbo grupė siūlė galimus papildomus revizijos pagrindus, kurių dauguma buvo numatyti nacionalinėse teisėse, pavyzdžiui, a) tam tikras ginčo aspektas nebuvo išnagrinėtas arbitražo sprendime; b) arbitražo sprendime yra prieštaraujančių vienas kitam teiginių; c) buvo surasta naujų faktų ar įrodymų; d) arbitražo sprendimas buvo netinkamai pasiektas dėl kitos šalies apgaulės, kyšio davimo, klastojimo. Panašių papildomų pagrindų raštu pasiūlymuose pateikė ir Jungtinė Karalystė. Tačiau darbo grupė šių pagrindų atsisakė, kaip ir idėjos 34 straipsnį išreikšti plačia formuluote „arbitražo sprendimas buvo paveiktas procedūrinio neteisingumo“ [24, p. 912]. Nepritarta ir „akivaizdaus neteisingumo“ pagrindui, nes nuspręsta, kad toks apibrėžimas pernelyg neaiškus ir platus ir kad kiti pagrindai apima „akivaizdaus neteisingumo“ pagrindą [24, p. 913]. Tokia pozicija pagrįsta darbo grupės

pranešime: „toks sprendimas palengvins tarptautinį komercinį arbitražą, sustiprindamas numatomumą bei operatyvumą, ir padės nustatyti baigtinį sąrašą suderintų pagrindų. Be to, Niujorko konvencijoje numatyti pagrindai nustato pakankamus saugiklius, o siūlomi papildomi pagrindai pakliūva į viešosios tvarkos išlygą“ [24, p. 913]. Po ilgų svarstymų Komisija, kaip ir anksčiau darbo grupė, atsisakė pridėti naujų pagrindų prie sąrašo, pasiskolinto iš Niujorko konvencijos. Nepaisant to, kad plačią diskusiją pakankamai sunku apibendrinti, vis dėlto galima išskirti kelias tokio sprendimo priežastis. Pirmą, nuspręsta, kad ne visi papildomi pagrindai laikomi pakankami siekiant revizuoti arbitražo sprendimą. Antra, nutarta, kad nėra pagrindo pridėti papildomų pagrindų prie Niujorko konvencijoje esančio sąrašo, nes tokį patį rezultatą galima pasiekti, Komisijos pranešimu, nustatant, kad esantys pagrindai turėtų būti interpretuojami plačiau; Jungtinės Karalystės atstovų pasiūlymai yra ne kas kita kaip viešosios tvarkos išlyga, tiesiog „viešoji tvarka“ Jungtinėje Karalystėje suprantama siauriau negu kontinentinės teisės tradicijų valstybėse. Skirtingai negu minėtos bendrosios teisės sistemos valstybėje, civilinės teisės tradicijoje „viešoji tvarka“ apima procesinį teisingumą. Galiausiai Komisija nusprendė įtraukti „viešosios tvarkos“ apibrėžimą į savo pranešimą. Pranešime nustatyta, kad „viešoji tvarka“ apima ir materialinį, ir procesinį teisingumą. Taigi korupcija, kyšininkavimas, apgaulė ir kiti aspektai patenka į viešosios tvarkos išlygą [24, p. 915]. Komisija UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnio 2 dalies a) punkto (i) papunktyje eliminavo Niujorko konvencijoje 5 straipsnio 1 dalies a) punkte esančią frazę „pagal joms taikytiną teisę“ ryšium su arbitražo šalių neveiksmu. Komisijos nuomone, pastaroji frazė pernelyg neapibrėžta ir klaidinanti, nes neaišku, kokia materialinė teisė turima omenyje - neveiksmo asmens pilietybės, nuolatinės gyvenamosios vietos ar laikinosios gyvenamosios vietos teisė. Vis dėlto šios frazės panaikinimo priežastis buvo jos neapibrėžtumas, o ne teisiniai aspektai. Komisija savo pranešime numato, kad nuostatos pakoregavimas nesukelia jokio esminio prieštaravimo tarp UNCITRAL arbitražo taisyklių ir atitinkamos nuostatos Niujorko konvencijoje [24, p. 916]. UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnio 2 dalies a) punkto (iv) papunktis buvo pakeistas lyginant su atitinkama nuostata Niujorko Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies d) punkte. Prie Niujorko konvencijoje esančios nuostatos „Arbitražo tribunolas suformuotas ar arbitražo procedūra vyko pažeidžiant šalių susitarimą<...>“ UNCITRAL arbitražo taisyklėse pridėta „nebent toks susitarimas neatitiko šitų teisės nuostatų, kurių šalys negali nepaisyti“. Anot komentatorių, Niujorko konvencija suteikia absoliutų prioritetą šalių susitarimui, nepaisant to, kad toks susitarimas prieštarauja imperatyvioms taikytinos procesinės teisės nuostatomis. Tuo tarpu nacionalinis teismas, revizuodamas bei

pripažindamas ir paskelbdamas vykdytinu arbitražo sprendimą yra priverstas taikyti imperatyvias nacionalinės procesines teisės nuostatas. Taip darbo grupė bandė išvengti dviprasmybių, tačiau atsirado nuomonių, kad papildyta nuostata gali būti interpretuojama kaip neleidžianti peržiūrėti ir panaikinti arbitražo sprendimo, net jei laikytasi arbitražo susitarime nustatyto proceso, jei ji prieštarauja imperatyvioms UNCITRAL arbitražo taisyklių nuostatoms. Nors projektas nebuvo pakeistas, Komisija pranešime nustatė, kad jei sutartis prieštarauja imperatyvioms teisės nuostatoms, taikytinos teisės nuostatos [24, p. 916].

UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnio 2 dalies b) punkto (ii) papunktyje per *travaux preparatoires* norėta įterpti terminą „tarptautinė viešoji tvarka“, o ne „viešoji tvarka“, tačiau šios idėjos atsisakyta, nes sąvokai „tarptautinė viešoji tvarka“ trūksta preciziškumo.

Bylos remisijos institutas per arbitražo sprendimo panaikinimo procesą nėra žinomas visose jurisdikcijose, tačiau šią nuostatą nutarta įtraukti į UNCITRAL arbitražo taisykles, kad sudarytų galimybę pašalinti procesinius defektus be arbitražo sprendimo panaikinimo [24, p. 920]. Buvo kilęs klausimas, ar peržiūrėtas sprendimas turėtų būti naikinamas, kai yra tik nežymių defektų. Sekretoriatas, remdamasis nacionalinių teisių nuostatomis, pasiūlė sumažinti procesinių pažeidimų poveikį. Vienas iš siūlymų buvo atmesti pareiškimą, prieštaraujantį to paties asmens ankstesniam pareiškimui, arba nustatyti atsisakymą, kad šalis negalėtų remtis informacija, kurią ji žinojo, tačiau kurios nepanaudojo per arbitražo procesą. Kitas pasiūlymas buvo riboti procesinius defektus, kurie gali lemti arbitražo sprendimo panaikinimą ryšium su „rimtu“ ar „grubiu“ pažeidimu ar neatitikimu tik imperatyvių nuostatų. Trečias siūlymas buvo priežastinio ryšio reikalavimas tarp proceso pažeidimo ir arbitražo sprendimo, jei, pavyzdžiui, pažeidimas turėjo pasekmių rezultatui. Darbo grupė ir Komisija galiausiai pritarė pirmam pasiūlymui atmesti pareiškimą, prieštaraujantį to paties asmens ankstesniam pareiškimui, arba nustatyti atsisakymą. Komisija pabrėžė, kad esant 34 straipsnyje numatytiems pagrindams teismas turi diskreciją revizuoti arbitražo sprendimą ir pastarąjį panaikinti arba palikti galioti. Buvo pasiūlymų vietoj sąrašo pagrindų numatyti aptakią frazę „procesinis neteisingumas“ ir pasitikėti teisėjo interpretavimu. Tačiau ši idėja buvo atmesta, nes norėta pasiekti tarptautinio komercinio arbitražo proceso numatomumą bei operatyvumą [24, p. 936].

Remiantis arbitruotinumą pagrindu arbitražo sprendimas yra retai peržiūrimas ir panaikinamas, nes nearbitruotinių ginčų pastaruoju metu nuolat mažėja. Tuo tarpu viešosios tvarkos pažeidimas skirtingose jurisdikcijose suprantamas nevienodai, tačiau paprastai arbitražo sprendimas revizuojamas ir, esant pagrindui, panaikinamas, jei pažeisti fundamentalūs teisingumo, sąžiningumo reikalavimai. Taigi, pavyzdžiui, korupcija,

apgaulė laikytinos viešosios tvarkos pažeidimu ir esant nors vienam iš jų arbitražo sprendimas peržiūrimas ir panaikinamas. Daugumoje jurisdikcijų, kurios remiasi UNCITRAL arbitražo taisyklėmis, korupcija ar apgaulė laikytinos tinkamu pagrindu arbitražo sprendimo revizijai bei panaikinimui remiantis viešosios tvarkos pažeidimu. Tuo tarpu Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinio arbitražo akto 10 dalis detalizuoja viešosios tvarkos pažeidimo pagrindus, jais laikomi: 1) arbitražo sprendimo priėmimas remiantis korupcija, apgaulė ar kitais netinkamais būdais; 2) akivaizdus arbitražo šališkumas ar papirkimas; 3) arbitrai buvo kalti dėl neetiško elgesio <...> ar <...> dėl kitokio netinkamo elgesio, kuriuo šalių teisės buvo pažeistos [15]. Panašiai Anglų arbitražo akto 68 straipsnio 1 dalis numato, kad šalis gali siekti, kad sprendimas būtų revizuojamas ir panaikinamas remiantis esminiu neteisėtumu, susijusiu su tribunolu, arbitražo proceso ar arbitražo sprendimu [13]. Švedų Arbitražo akto 34 straipsnio 6 dalis irgi numato arbitražo sprendimo revizijos bei panaikinimo pagrindus, „remiantis neteisėtumu <...> kuris galėjo įtakoti arbitražo sprendimą“ [11].

3.3. Arbitražo sprendimo formos defektai

Pagal kai kurių valstybių reglamentavimą arbitražo sprendimą galima užginčyti, jei pastarasis neatitinka nacionalinės teisės aktuose nustatytų formos reikalavimų. Pavyzdžiui, Olandijos arbitražo aktas (civilinio proceso kodeksas) 1065 (d) straipsnis numato, kad arbitražo sprendimą galima panaikinti, jeigu jis nustatyta tvarka nepasirašytas arbitražo [22, p. 255].

3.4. Arbitražo sprendimo revizija ir panaikinimas remiantis ginčo esme bei kiti užsienio valstybėse taikomi arbitražo sprendimo panaikinimo pagrindai

Yra ir išimčių, kad vieninteliai arbitražo sprendimo revizijos ir panaikinimo pagrindai remiasi jurisdikciniais, procesiniais pažeidimais, arbitruotinumumu ar viešąja tvarka. Šitos išimtys paprastai būdingos bendrosios teisės tradicijos valstybėms. Pavyzdžiui, Anglų arbitražo akto 69 straipsnio 1 dalis numato, kad šalis gali reikalauti peržiūrėti ir panaikinti arbitražo sprendimą, remdamasi teisės klausimais, jei šalys nesusitarė priešingai [13]. Tiesa, peržiūrėjimo galimybės šiuo pagrindu yra labai ribotos. Revizija šiuo pagrindu galima tik jei šalys dėl jo susitarė ar jei teismas užtikrina šią teisę, Anglų arbitražo akto 69 straipsnio 2 dalis [13]. Teismas turi garantuoti revizijos teisę tik jei arbitražo tribunolas padarė akivaizdžią teisės klaidą ar nagrinėtas klausimas turi didelę svarbą visuomenei ir arbitražo sprendimas sukelia abejonių, Anglų arbitražo akto 69

straipsnio 3 dalis [13]. Taip pat precedentų nustatyta, jog revizija galima tik jei kyla klausimas dėl Anglų teisės.

Jungtinėse Amerikos Valstijose teismų praktikos buvo suformuluoti keli neįstatyminiai arbitražo sprendimo revizijos ir panaikinimo pagrindai dėl teisės klausimų. Paprastai „akivaizdus teisės nepaisymas“ yra pakankamas pagrindas siekti arbitražo sprendimo revizijos bei panaikinimo [39]. Pastarasis pagrindas reikalauja, kad šalis įrodytų, kad arbitras žinojo ir suprato teisės klausimą, bet tyčia jo nepaisė [28, p. 197].

Kitas egzistuojantis revizijos pagrindas yra sprendimas, prieštaraujantis įrodymams. Kadangi teismai paprastai atsisako peržiūrėti arbitražo procese pateiktus įrodymus, jie nenagrinėja klausimo, ar buvo pakankamai, ar išvis buvo įrodymų, pagrindžiančių arbitro išvadą. Tačiau kai kuriose valstybėse teismai revizuoja sprendimą, remdamiesi nagrinėjamu pagrindu, ir panaikina jį, jei paaiškėja, kad nebuvo įrodymų, pagrindžiančių tokį arbitražo priimtą sprendimą. Yra pavyzdžių, kai arbitražo sprendimas panaikintas, nes arbitras klaidingai interpretavo faktus ar, pats to nežinodamas, rėmėsi klaidinga informacija arba ignoravo galimybę, kad apdraustas nuo gaisro turtas galėjo būti pavogtas, o ne sudegti, žiūrėti *Kaufman Jewelry Co. v. Insurance Co* [83]. Žinoma, vien faktas, kad tam tikri įrodymai nebuvo pateikti, neleidžia remtis nagrinėjamu pagrindu. Kai įrodymai pateikti, retai pavyksta įrodyti, kad arbitras neišsprendė jam perduoto nagrinėti klausimo, nebent arbitras pats tai patvirtintų. Pagaliau, kai net nėra tiesioginių įrodymų, kad arbitras neišsprendė jam pateikto klausimo ir kad jam buvo pateikta ir įrodymų, pozicija nerevizuoti gali būti grindžiama tuo, jog šalys, nusprendamos perduoti ginčą spręsti arbitraže, prisiėmė galimą arbitro neatidumo riziką. Be to, kitas nepiktnaudžiavimo revizija kriterijus yra tas, jog teismai retai peržiūri ir panaikina arbitražo sprendimą, kai teisėjo ir arbitro nuomonės dėl patirtų nuostolių dydžio žymiai skiriasi. Šitas standartas gali būti pateisinamas tuo, jog arbitrai leidžiama nukrypti nuo teisėjų pozicijos, nustatant patirtų nuostolių dydį, nes šalys, nesikreipdamos į teismą, dalį pinigų sutaupė. Žinoma, šalių prisiimta rizika negali būti nepagrįstai išplėsta, todėl teismas kiekvienu atveju atskirai nustato galimą nukrypimą, svarbu, kad nukrypimas būtų esminis. Paprastai jei šis pagrindas iš viso yra pritaikomas, tam kad galima būtų siekti revizijos ir sprendimo panaikinimo, arbitro klaida būna nulemta jo šališkumo arba nesąžiningumo. Kai teismui iš tikrųjų rūpi arbitro intencijos, klaidos dydis yra svarbus, bet jis nebūtinai yra lemiamas faktorius. Tačiau kai kurie teismai, nenorėdami atvirai pripažinti šiurkščios klaidos kaip savarankiško arbitražo sprendimo panaikinimo pagrindo, sukūrė tokias kategorijas kaip „teisinė“ ar „konstruktyvi“ apgaulė.

Dar vienas žinomas revizijos pagrindas yra sprendimų priėmimas remiantis klaidinga taisykle. Jurisdikcijose, kuriose teismai turi įgaliojimus panaikinti arbitražo sprendimą, kuris skiriasi nuo to, kuris būtų priimtas remiantis teise, jei ginčas būtų nagrinėtas teisme. Be to, teismai kartais remiasi plačia formuluote, įtvirtinta kai kurių valstybių teisės aktuose, leidžiančia teismui pakeisti sprendimą, kad „paveiktų ketinimus bei skatintų teisingumą tarp šalių“, ir pakeičia arbitražo sprendimą, remdamiesi išvada, kad arbitražo sprendimas neatitinka „teisinės išvados“. Keliose draudimo bylose, *McIntosh v. Hartford Fire Ins. Co.*, *Providence Wash. Ins. Co. v. Board of Educ* [83], teismas panaikino arbitražo sprendimus, nes pastaruosiuose neteisingai buvo nustatyta nuostolių suma, nes netinkamai buvo pritaikytos nuostolių nustatymo taisyklės, pavyzdžiui, nusidėvėjimo apskaičiavimas. Tačiau daugeliu atvejų, teismas nerevizuos arbitražo sprendimų dėl principų, pasirinktų spręsti bylą, protingumo, nebent arbitro pasirinkimas buvo nulemtas arbitražo susitarimo sąlygų. Kai arbitražo sprendimas pripažįstamas ne tik klaidingas, bet ir visiškai nepagrįstas, jis turi būti panaikintas, jei klaida yra esminė ar kai negalima įrodyti, kad šalys pačios ketino prisiimti net ir tokią riziką.

Kitu revizijos pagrindu laikomi sprendimai, ydingai išreiškiantys arbitro ketinimus. Remiantis šiuo pagrindu sprendimas gali būti revizuojamas, jei yra padaryta loginė klaida, taikant arbitro pasirinktą principą. Šitas pagrindas yra grindžiamas siekiu išvengti arbitražo sprendime rezultato, kurio arbitras, tai galima pastebėti išanalizavus jo argumentavimą, nesiekė. Žinoma, teismai turėtų ištaisyti rašybos klaidas sprendime. Tačiau vienintelės aplinkybės, kai teismas turi įsikišti į sprendimą dėl arbitro logikos klaidų, yra matematinės klaidos, kurias, kaip numatyta daugumoje arbitražo taisyklių, teismas gali pataisyti. Pagal kai kurias bendrosios tradicijos valstybių jurisdikcijas, teismai gali panaikinti arbitražo sprendimus, jei arbitrai ketino pritaikyti tos jurisdikcijos teisę, tačiau priėtos išvados nebuvo tokios, kurias priėtų teismas, jei ginčas būtų nagrinėjamas ne arbitraže. Šitas revizijos pagrindas gali kilti dėl to, kad arbitro pasirinkta teisės norma yra ydinga arba arbitras klaidingai pritaikė teisės normą.

Teisminė arbitražo sprendimo revizija, remiantis ginčo esme, numatyta kai kuriuose nacionalinėse įstatymuose. Aiškiai pastebima tendencija mažinti teismo revizijos funkcijas tarptautiniame kontekste [24, p. 924]. Teisminė revizija, remiantis ginčo esme, yra sumažinta iki minimumo. Išlaikyti tik minimalūs standartai, kurių kiekviena valstybė nori laikytis, net ir tarptautiniame komerciniame arbitraže [24, p. 924]. Taigi, teisminė arbitražo revizija leidžia šaliai pateikti prieštaravimų tarptautiniam arbitražo sprendimui toje šalyje arba pagal tos šalies teisę, kur jis buvo priimtas, nepriklausomai nuo to, kur

kita šalis siekė, kad arbitražo sprendimas būtų pripažintas ir vykdomas. Tuo pat metu atitinkama valstybė turi galimybę revizuoti veikiančių toje šalyje arbitrų veiką, jei tos šalies atitinkamos teisės normos yra imperatyvios tarptautiniams ginčams [24, p. 926]. Revizija remiantis viešosios tvarkos išlyga ar ginčo esme nelaikytina apeliacija [24, p. 924]. Ruošiant UNCITRAL arbitražo taisykles buvo siūlymų įtraukti į tekstą, esant šalių susitarimui, arbitražo sprendimo revizijos galimybę kitame arbitraže, kaip tai įmanoma kai kuriose šalyse, tačiau šito pasiūlymo atsisakyta. Šis aspektas bus aptartas kitoje šio darbo struktūrinėje dalyje.

Lyginant UNCITRAL arbitražo taisykles su Anglų arbitražo aktu, UNCITRAL arbitražo taisyklėse nėra atitikmens Anglų arbitražo aktui, kai šalis, alternatyviai pasinaudodama Anglų arbitražo akto 67 ar 68 straipsniais, kreipiasi į teismą su apeliacija dėl arbitražo sprendimo dėl teisės klausimo, su sąlyga, kad nėra galiojančio ekskliuzinio arbitražo susitarimo (69 straipsnis). Tada teismas peržiūri arbitražo sprendimą, nors apeliacija galima tik esant gana griežtoms aplinkybėms [34, p. 664].

3.5. Sėkmingo arbitražo sprendimo revizijos ir nuginkijimo padariniai

Tarkime, šalis įtikina vietos teismą peržiūrėti ir panaikinti arbitražo sprendimą. Nuo to momento, išskyrus kelias išimtis, sprendimas tampa niekinis. Jei po revizijos sprendimas buvo panaikintas dėl to, kad teismas nusprendė, kad arbitražo susitarimas savaime yra negaliojantis, tai šalis per atitinkamą terminą turi turėti galimybę inicijuoti procesą teisme. Olandų teisė aiškiai numato, kad kai įsigalioja nutartis panaikinti arbitražo sprendimą, teismų jurisdikcija atnaujinama, Olandų arbitražo akto 1047 straipsnis [16]. Tačiau jei arbitražo sprendimas peržiūrimas ir panaikinamas dėl svarbaus procesinio pažeidimo, kyla klausimas, ar byla turi būti perduota nagrinėti arbitraže, ir jei taip, tai ar tos pačios arbitražo sudėties tribunolui, ar kitiems arbitrams. Teismai palaiko remisiją, kad šalių pastangos, įdėtos į arbitražą, nenueitų perniek. Jei arbitražo sprendimą galima greitai paskelbti nebegaliojančiu, dauguma teismų stengsis surasti išeitį, kad šalims nereikėtų pradėti viso proceso iš naujo. Proceso kartojimas dėl įdėtų pastangų, išlaidų, laiko sąnaudų tikrai nenaudingas šalims. Taigi, pavyzdžiui, Anglų arbitražo aktas numato, kad teismas neturi „anuliuoti <...> ar pripažinti arbitražo sprendimą netekusiu galios visą ar iš dalies, nebent yra įsitikinęs, kad netinka perduoti klausimą arbitražo tribunolui nagrinėti pakartotinai“, žiūrėti Anglų arbitražo akto 68 straipsnio 3 c dalį [13]. Jei arbitražo sprendimas yra koreguotinas ar interpretuotinas, teismas paprastai perduoda bylą tos pačios sudėties arbitražo tribunolui. Vokiečių arbitražo akto 1059 straipsnio 4

dalį numato, kad teismas gali „kur tinkama panaikinti arbitražo sprendimą ir perduoti bylą nagrinėti arbitražo tribunolui“ [12]. Pagal Vokiečių arbitražo akto 1059 straipsnio 4 dalį, jei nenumatyta priešingai, arbitražo sprendimo anuliavimas lemia, kad „arbitražinis susitarimas vėl pradeda galioti ginčo dalykui“ [12]. Ši nuostata reiškia, kad jei teismas neperduoda bylos nagrinėti buvusiam arbitražo tribunolui, šalys gali iš naujo pradėti procesą, o ginčą nagrinėja naujos sudėties arbitražo tribunolas. Būtų logiška, kad jei problema dėl arbitražo susitarimo būtų susijusi su proceso vientisumu, kaip antai su arbitro šališkumu ar kitokiu neetišku elgesiu, byla nebūtų perduodama tam pačiam arbitražo tribunolui. Jungtinių Amerikos Valstijų Vieningas Arbitražo aktas, priimtas keturiasdešimt devyniose valstijose, pataisytas 2000 metais, detalai numato, kas atsitinka, kai teismas panaikina arbitražo sprendimą, dvylika valstijų pakoregavo savo statutus įtraukdamos į juos šias pataisas [82]. Pagal Pataisytą Jungtinių Amerikos Valstijų Vieningo Arbitražo akto 23 straipsnio c dalį, jei teismas panaikina arbitražo sprendimą kitu pagrindu negu arbitražinio susitarimo negaliojimas, jis „gali pavesti nagrinėti bylą iš naujo“ [82]. Tačiau tame pačiame straipsnyje numatyta, kad jei sprendimas buvo peržiūrėtas ir panaikintas tokiais pagrindais kaip korupcija, apgaulė, arbitro neetiškas elgesys ar šališkumas, byla turi būti iš naujo nagrinėjama naujos sudėties arbitražo tribunolo [82]. To paties straipsnio nuostatos numato, kad jei sprendimo revizijos ir panaikinimo pagrindai yra procesiniai ar arbitrų veiksmai viršijo įgaliojimus, tai pakartotinis bylos nagrinėjimas gali būti perduotas tos pačios sudėties tribunolui ar naujiems arbitrams [82]. Aptariamam atveju, reziutuotina, kad jei šalys susitaria tarpusavyje, jos galėtų padėti nuspręsti, ar pakartotinai bylas turėtų nagrinėti tie patys arbitrai ar naujos sudėties arbitrų tribunolas. Taigi, ar byla pakartotinai nagrinėti perduodama tos pačios sudėties arbitražo tribunolui ar naujiems arbitrams, priklauso nuo jurisdikcijos, priežasčių, dėl kurių sprendimas buvo revizuojamas bei panaikintas, ir gal netgi nuo šalių noro, jų susitarimo.

Taigi šioje dalyje aptarus revizijos arbitraže pagrindus galima daryti išvadą, kad jie nėra nepagrįstai išplėsti, o priešingai - tai siauras sąrašas sąlygų, kurioms esant arbitražo sprendimo peržiūrėjimas yra galimas. Toks reglamentavimas neturėtų sumenkinti arbitražo vaidmens. Vis dėlto kitoje magistro darbo dalyje bus detalčiau apžvelgiamas revizijos pagrįstumas, nagrinėjami revizijos arbitraže šalininkų ir oponentų argumentai.

II. Revizijos pagrindumas

1. Revizijos teisme būtinumas

Arbitražo procese valstybės teismų vaidmuo nėra visiškai eliminuojamas, nes valstybės teismai yra kompetentingi bent minimaliai kontroliuoti arbitražinio proceso teisėtumą, nagrinėdami arbitražo kompetenciją spręsti ginčą, sprendami priimto sprendimo panaikinimo galimybes bei nagrinėdami arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo klausimą. Svarbu pažymėti, jog pernelyg griežta nacionalinių teismų kontrolė darytų arbitražo kompetencijos įgyvendinimą komplikuočiau, o tai lemtų minėto alternatyvaus ginčų nagrinėjimo būdo populiarumo mažėjimą.

Revizija arbitraže būtina dėl žmogiškojo klaidos faktoriaus, nes negalima atmesti tikimybės, kad arbitras gali suklysti ir priimti klaidingą sprendimą. Praktikoje gali pasitaikyti, kad arbitražo procesas vyksta trečioje valstybėje, pagal svetimą teisę proceso dalyviams, tada dar labiau padidėja advokatų, arbitrų pažeidimų galimybė, o tai gali lemti neteisėną sprendimą. Be to, negalima paneigti ir potencialios arbitro piktnaudžiavimo užimama padėtimi ir pagrindinių arbitražo proceso principų nesilaikymo galimybės, pavyzdžiui, galimo arbitro šališkumo. Taigi arbitražo sprendimo apskundimas tam tikromis aplinkybėmis laikytinas pozityviu ir yra pagrįstas. Žinoma, minėto požiūrio oponentai, grindžia savo nuomonę tuo, jog arbitražo sprendimo apskundimo galimybė apeliacine bei kasacine tvarka yra puikus būdas vilkinti arbitražo sprendimą. Tokie nuogaustavimai nėra visiškai pagrįsti. Visų pirma pirmaeilį vaidmenį čia vaidina valstybinių teismų darbo kokybė. Nors kai kurie autoriai baiminasi, kad Anglų teisėjai viršys savo kompetenciją ir be pakankamo pagrindo revizuos arbitražo sprendimus, kad įrodytų savo pranašumą. Tačiau teismai visada stengėsi skirti paprastą klaidą, turinčią esminės reikšmės byloje, nuo teisėjų kompetencijos viršijimo, kaip antai Moran v. Lloyd's byloje nenuoseklus arbitražo sprendimas nereiškia „netinkamo elgesio“, numatyto ICC 23 straipsnyje, tokiu atveju teismas tik gali perduoti bylą arbitražui, kad jis ištaisytų dviprasmybes ar nenuoseklumą. Antra, neginčytinas faktas, kad sprendimo apskundimas gali atidėti arbitražo sprendimą, tačiau dėl anksčiau minėtų aplinkybių (arbitro klaidos ar piktnaudžiavimo padėtimi galimybės) negalima rinktis kraštutinumo ir visiškai atsisakyti arbitražo sprendimo peržiūrėjimo, juk pagrindinis siekis turėtų būti teisingas, teisėtas ir pagrįstas arbitražo sprendimas. Trečia, negalima pamiršti, kad arbitražo sprendimas priimamas privačių asmenų, o tai paskatina valstybės teismų peržiūrėjimo būtinybę. Ketvirta, arbitražo sprendimo apskundimo terminai yra palyginti

trumpi. Penkta, verta pasimokyti iš negatyvios kitų šalių patirties. Pavyzdžiui, Latvijoje nėra numatyta galimybės revizuoti tarptautinio arbitražo sprendimus ir dėl tokio kraštutinio varianto pasirinkimo, pasitikėjimas arbitražu mažėja, nes nesant institucinės kontrolės, kartais arbitražo priimami absurdiški sprendimai. Šešta, revizija gali būti proceso koncentruotumo garantas, nes po arbitražo sprendimo peržiūrėjimo tam tikrais atvejais teismas gali grąžinti sprendimą pataisyti arbitražui, o tai yra žymiai ekonomiškiau tiek laiko, tiek išlaidų aspektu negu ginčo nagrinėjimas iš naujo. Juo labiau tektų spręsti dilemą, kas turėtų spręsti tokį ginčą.

Svarbu pažymėti, kad kaip konstatavo LAT 2004 m. lapkričio 17 d. nutartyje civilinėje byloje tarp A.Vaičio II v. K. Czarniecki firma „Schwarz“ [67]: „Lietuvos komercinio arbitražo įstatymas nenumato galimybės skųsti arbitražo sprendimų apeliacine tvarka. Toks reglamentavimas paaiškinamas tuo, kad Lietuvos komercinio arbitražo įstatymas buvo rengiamas remiantis UNCITRAL arbitražo taisyklėmis. Lietuvos komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnis atkartoja UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnį, pagal kurį yra nustatyta vienintelė ir išimtinė arbitražo sprendimo ginčijimo teisme galimybė – prašymas dėl arbitražo teismo sprendimo panaikinimo.<...> Teisėjų kolegija jau pažymėjo, kad arbitražo teismo sprendimų apeliacija, t. y. jų tikrinimas fakto ir materialinės teisės taikymo aspektu, Lietuvoje neleidžiama. Todėl teismas, tuo labiau kasacinis teismas, neturi teisės nagrinėti bylą iš esmės, aiškintis, ar arbitrai teisingai nustatė faktines bylos aplinkybes, ar teisingai ištyrė bei įvertino įrodymus ir panašiai. Apskųstas arbitražo teismo sprendimas gali būti tikrinamas tik Komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnyje numatytų proceso normų (procesinės viešosios tvarkos) ir materialiosios viešosios tvarkos aspektu.<...>Teismas tik patikrina, ar nėra Komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnyje numatytų pagrindų, dėl kurių arbitražo teismo sprendimas gali būti panaikintas. Lietuvos apeliaciniam teismui gali būti pateikti tik prašymai panaikinti arbitražo sprendimą remiantis Komercinio arbitražo įstatymo 37 str. numatytais pagrindais, o ne apeliaciniai skundai“.

Taigi, arbitražo sprendimas gali būti panaikintas tik esant Komercinio arbitražo įstatyme numatytiems pagrindams. Lietuvoje arbitražo sprendimų apeliacija negalima, teismas nenagrinėja fakto ar materialinės teisės klausimų, susijusių su ginčo nagrinėjimu iš esmės, o tik patikrina, ar buvo laikomasi proceso taisyklių. Taigi arbitražo sprendimas yra galutinis, nenumatytas priimtų sprendimų apskundimo instancine tvarka institutas.

1.1. Teismo priimto sprendimo apskundimas kasacine tvarka

CPK 812 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad teismo nutartis dėl užsienio arbitražinio teismo sprendimo pripažinimo gali būti skundžiama kasaciniu skundu vieną mėnesį nuo jos priėmimo dienos. Tokioje byloje galima procesą ir atnaujinti.

Pagal Lietuvos Aukščiausiojo teismo suformuotą praktiką šalims suteikiama galimybė kasacine tvarka apskusti Lietuvos apeliacinio teismo procesinį sprendimą, priimtą remiantis vienos iš šalių prašymu panaikinti arbitražinio teismo sprendimą byloje [76, 77, 78]. Tokia galimybė numatyta ir kitų valstybių teisinėse sistemose, tarp jų Švedijoje, Italijoje [78].

Taigi minėta nutartis kasacine tvarka gali būti apskusta tokia pat tvarka kaip ir Lietuvos apeliacinio teismo nutartis dėl prašymo pripažinti užsienio arbitražinio teismo sprendimą [78].

Yra nuomonė, kad galimybė prašyti panaikinti arbitražinio teismo sprendimą apeliacine tvarka, tuo labiau remiantis tokiu prašymu priimto sprendimo apskundimas kasacine tvarka sudaro galimybę vienai iš šalių vilkinti procesą ir taip pažeisti esmines arbitražo savybes, t. y. arbitražinio proceso konfidencialumo, operatyvumo ir arbitražinio teismo sprendimo galutinumo principus. Tačiau negalima pamiršti esminių šalies procesinių teisių ar viešosios tvarkos apsaugos būtinybės. Taigi minimali arbitražo sprendimų kontrolė (esant griežtai ribotiems pagrindams) yra pateisinama.

1.2. Arbitražinio teismo sprendimo apskundimo apimtis

Plačios teismo revizijos arbitraže šalininkai grindžia savo nuomonę tuo, jog paprastai teisėjai labiau negu arbitrai yra linkę puoselėti ir taikyti principus, suformuluotus tam, kad įtvirtintų plačias socialines vertybes ir kad sąmoningai būtų suprantama didėjanti tokios rūšies sprendimų reikšmė, net jei kiekvienas iš jų atskirai nėra ypatingos svarbos. Žinoma, galima ginčytis, ar tikrai dauguma arbitrų nesilaiko teisės normų, be to, net jei ir nesilaiko, gal prioritetas turėtų būti tai, kad arbitražas galėtų išspręsti ginčą be teismų įsikišimo, o ne teisingos normos pritaikymas. Iš kitos pusės revizijos arbitraže nebuvimo pagrįstumo pozicija gali būti grindžiama tuo, jog šalys pasirenka spręsti ginčą arbitraže tam, kad išvengtų ginčų nagrinėjimo teisme. Toks interesas grindžiamas arbitražo proceso mažesnėmis laiko ir pinigų sąnaudomis, arbitrų praktiniu tam tikrų santykių išmanymu ir tikėtina galimybė, kad arbitrai atkreips dėmesį į neteisinius ginčų sprendimo aspektus, tokius kaip verslo etika. Be to, arbitražo procesas

pasižymi mažiau formalia ir priešiška aplinka, o tai turi mažesnę neigiamą poveikį galimiems tolimesniems šalių santykiams. Plati teismų revizijos praktika padidintų teismų darbo krūvį, nes ne tik daugiau ginčų būtų perduota spręsti ne arbitražui, o teismui, bet, ko gero, šalys dažniau rinktųsi ginčus spręsti teisme, kad išvengtų papildomo žingsnio – ginčų nagrinėjimo arbitraže. Paprastai teismai nenoriai kišasi į arbitražo procesą ir nepiktnaudžiauja revizijos teise. Kartais teigiama, kad šalys, pasirinkusios ginčą nagrinėti arbitraže, prisiėmė riziką, kad arbitrai gali nukrypti nuo kai kurių teisės normų ar padaryti keletą klaidų. Paprastai teismai turi revizijos teisę, kurios negalima panaikinti, tačiau yra keletas išimčių, kurios bus pateiktos trečiame šio darbo skyriuje.

Nepaisant kai kurių nuomonių, kad arbitražo revizija nėra pagrįsta, nes sudaro galimybę vilkinti procesą, pasaulinėje arbitražo praktikoje sutariama, kad sprendimo apskundimo teisme institutas yra būtinas. Žinoma, arbitražo sprendimų teismo peržiūrėjimo pagrindų ribojimas yra neišvengiamas arbitražo skatinimo būdas [31]. Nekvestionuotina, kad teisės peržiūrėti arbitražo priimtą sprendimą apeliacine tvarka suteikimas teismui paneigtų svarbiausius aptariamo alternatyvaus ginčų nagrinėjimo būdų privalumus, tokius kaip sprendimo galutinumas, proceso ekonomiškumo ir koncentruotumo, konfidencialumo principus, be to, apeliacija teisme pažeidžia sutartinę ginčo nagrinėjimo arbitraže prigimtį. Vis dėlto Anglų, Švedų, Maltos arbitražo teisėje apeliacija, nors ir itin griežtai apibrėžtomis sąlygomis, yra numatyta. Maltoje apeliacijos institutas arbitraže buvo įvestas, nes apeliacijos neįvedimas reikštų konstitucijoje įtvirtinto principo - atsisakymas kreiptis į teismą negalioja - pažeidimą.

1.2.1. Apeliacija arbitraže pagal Anglų teisę

Šalis gali kreiptis su apeliacija į teismą tik dėl teisės klausimo, kylančio iš arbitražo sprendimo. Apeliacijos teisė gali būti pašalinta šalių susitarimu (ang. - *exclusion agreement*) ir net jei nėra susitarimo, atimančio apeliacijos galimybę, yra numatyti teisės į apeliaciją ribojimai. Jei ne visos šalys susitarė dėl apeliacijos, pareiškėjas turi gauti teismo leidimą apskusti arbitražo sprendimą apeliacine tvarka, kuris duodamas tik tam tikromis aplinkybėmis.

Arbitražo tribunolo klausimų dėl fakto nagrinėjimas yra galutinis. „Arbitrai yra faktų meistrai. Apeliacijos procese teismas turi išspręsti bet kokią teisės klausimą, kylantį iš sprendimo, remdamasis visais, ir nekvestionuotinais, arbitrų faktų nustatymais. Nesvarbu, ar tų faktų nustatymą, išnagrinėjimą laiko teisingais ar klaidingais. Taip pat neturi reikšmės, kokia akivaizdi arbitrų klaida dėl faktų klausimų gali būti ar kokio dydžio finansines pasekmes ši klaida gali turėti“ [59]. Šalims neleidžiama nesilaikyti

taisyklės, kad tribunolo faktų nustatymas yra galutinis, tvirtinant, kad jie yra priešaringi, nenuoseklūs [59, 60] ar kad sukelia rimtą pažeidimą² [60, 61], ar viršiją jurisdikciją³ [62], ar kad nebuvo pakankamai įrodymų paremiančių faktų nustatymą[63]. Argumentas, kad klausimas, ar yra įrodymų, paremiančių faktų nustatymą, yra teisės klausimas, nebegalioja, žiūrėti Anglų arbitražo akto 34 (2) (f). Tokia pozicija nesėkmingai buvo ginčijama bylose *Capital and Counties PLC v. Hawa* 1991, *Edwards v. Bairstow* 1956, *Pioneer Shipping Ltd v. BTP Tioxide Ltd.* (toliau - *The Nema*) [34, p. 427].

Jei arbitražo tribunolas neteisingai parašys sprendime, kad šalys sutiko dėl kažkokio aspekto, tai nėra teisės klausimas, *Marc Rich and Co. A.G. v. Beogradska Plovidba* (toliau - *The Avala*) [34, p. 427] Taigi, šalys turi kreiptis į tribunolą, kad pataisytų sprendimą⁴.

Gali kilti klausimas, ar arbitražo sprendime yra klausimas, kuris gali būti apeliacijos objektas. Pavyzdžiui, dokumentas buvo apibrėžtas kaip „Išankstinis galutinis sprendimas“, nors jame esantis „sprendimas“ numatė, kad, vykdydami savo diskreciją, arbitrai nepriims sprendimo iki proceso pabaigos. Teismas nusprendė, kad jis turi įgaliojimus peržiūrėti arbitrų sprendimą, *Exmar BV v. National Iranian Tanker Co.* (toliau - *The Trade Fortitude*) [34, p. 427]. Abejotina, ar remdamasis 1996 Anglų arbitražo aktu teismas padarytų tokią išvadą. Šiuo atveju būtų pritaikyta griežtesnė sprendimo interpretacija. Jei sprendimas yra negaliojantis, nes, pavyzdžiui, tribunolas neturi jurisdikcijos, apeliacija jo pagrindu negalima [64].

Teismas, revizuodamas arbitražo sprendimą, turi įgaliojimus įpareigoti tribunolą pateikti detalius apeliuotino sprendimo motyvus, 70 (4) Anglų arbitražo akto⁵. Tai gali būti būtina, kai sprendime nėra jokių motyvų arba kai motyvai nėra pakankami, kad teismas galėtų tinkamai išnagrinėti apeliaciją dėl bet kokio teisės klausimo. Jokių pareiškimų nereikalaujama, teismas savo iniciatyva gali įpareigoti tribunolą pateikti motyvus, jei teismui reikia išspręsti apeliaciją ar pareiškimą.

Šalys gali susitarti kreiptis su apeliacija į teismą dėl bet kokio arbitražo sprendimo ir toks susitarimas galimas prieš kylant ginčui, 69 Anglų arbitražo akto. Tokiu atveju, šalis,

² Kai nustatoma, kad tribunolas, pavyzdžiui, neišsprendė tam tikrų jam pateiktų išnagrinėti aspektų, tinkama teisių gynimo priemonė yra ne kreiptis su apeliacija, bet siekti, kad sprendimas būtų peržiūrimas ir revizuojamas dėl rimto pažeidimo pagal Anglų arbitražo akto 68 straipsnį.

³ Kai nustatoma, kad tribunolas, pavyzdžiui, išsprendė klausimus, kurie jam nebuvo pavesti nagrinėti, tinkama teisių gynimo priemonė yra ne kreiptis su apeliacija, bet siekti, kad sprendimas būtų peržiūrimas ir revizuojamas dėl rimto pažeidimo pagal Anglų arbitražo akto 67 straipsnį.

⁴ Jei šalys savo susitarimu nepanaikino šios arbitražo tribunolo teisės pataisyti sprendimą pagal Anglų arbitražo akto 57 straipsnį (3) (a).

⁵ Tai netaikytina, jei šalys susitarė, kad tribunolas priims sprendimą, nepateikdamas motyvų, nes tai būtų ekskluzinis susitarimas ir tokiu atveju apeliacija negalima.

norinti pasinaudoti apeliacijos teise, neprivalo gauti teismo leidimo, bet turi įvykdyti kitus apeliacijos reikalavimus, pavyzdžiui, laikytis terminų ir panaudoti visas kitas galimybes apginti savo teisę. Nesant šalių susitarimui, turi būti gautas teismo leidimas dėl apeliacijos teisės ir teismas turi manyti, kad nagrinėjamas teisės klausimas yra visuotinės svarbos arba turėti kitą specialią priežastį, tokiais atvejais teismas turi nagrinėti bylą, 69 (8) Anglų arbitražo akto. Kas laikytina specialia priežastimi, nustatoma teismo sprendimais, tačiau faktas, kad teisėjas turi kitokią nuomonę negu patyręs arbitras specialia priežastimi nelaikoma [34, p. 434]. Teisėjo kompetencija nuspręsti, ar teisės klausimas yra vertas nagrinėjimo apeliacine tvarka. Ir priklauso nuo to, ar teisėjas turi pakankamai abejonių dėl savo sprendimo teisingumo bei ar apeliacinės instancijos teismas įneš pakankamai aiškumo bei apibrėžtumo į Anglų komercinę teisę ar dėl kai kurių kitų priežasčių Apeliacinis Teismas turi nagrinėti šį teisės klausimą, Anglų arbitražo akto 69 (8).

Net ir nesant ekskliuziniam susitarimui ir atitinkant anksčiau išvardytus reikalavimus, pareiškėjas turi gauti teismo leidimą kreiptis su apeliacija, nebent visos arbitražo susitarimo šalys susitarė dėl apeliacijos, Anglų arbitražo akto 69 (2). Teismas patenkins apeliacijos prašymą, jei nustatys, kad:

- klausimo sprendimas iš esmės paveiks vienos ar daugiau šalių teises. Ši sąlyga gali būti patenkinta, jei ginče figūruojančios sumos šalims yra esminės [65];

- tas klausimas yra vienas iš tų, kurie buvo perduoti išspręsti arbitražui;

- remiantis faktų nustatymu sprendime, tribunolo sprendimas dėl klausimo akivaizdžiai klaidingas arba klausimas susijęs su viešu interesu ir arbitražo sprendimas sukelia rimtų abejonių. Svarbu pažymėti, kad jei tribunolas priima teisingą sprendimą, nepaisant to, kad ir kokia klaidinga būtų motyvacija, apeliacijos teisė nebus suteikiama [69]; ir

- nepaisant šalių susitarimo perduoti ginčą nagrinėti arbitraže, toks susitarimas yra teisėtas ir tinkamas visomis aplinkybėmis, kad teismas išspręstų šį teisės klausimą, Anglų arbitražo akto 69 (3).

Įrodymų našta šiomis aplinkybėmis paliekama pareiškėjui. Šios aplinkybės teismo bus nagrinėjamos iš eilės, prireikus paremiamos pavyzdžiais iš ankstesnių teismo sprendimų.

1996 Anglų Arbitražo aktas nepateikia sąrašo pagrindų, kuriems esant teismas turi perduoti sprendimą pakartotinai nagrinėti tribunolui, bet jis nurodo, kada teismas turi tokią teisę. Pastaroji teisė yra bendra, nėra nustatyta jokio sąrašo bylų, kurias sprendžiant

galima pakartotinai perduoti ginčą nagrinėti arbitraže. Jei apeliacijos ar sprendimo peržiūrėjimo sąlygos yra išpildytos, teismas turi teisę perduoti bet kokią bylą nagrinėti arbitražui, jei teisingumas negali būti pasiektas kitu būdu. Tačiau perdavimas arbitražui įmanomas tik tada, kai reikia ištaisyti nukrypimus nuo teisingo proceso, o ne teisės ar fakto klaidas, kurių gali iškilti, nepaisant to, kad buvo laikomasi teisingo proceso. Teismas perduos tribunolui nagrinėti iš naujo bylas, kuriose arbitrai neteisingai išsprendė teisės klausimą arba padarė kitokį rimtą pažeidimą, kurį galima ištaisyti. Teismas gali perduoti bylą arbitražui net jei pažeidimas nulemtas šalies, siekiančios, kad sprendimas būtų perduotas nagrinėti arbitraže pakartotinai. Pastaruoju atveju teismas nustato griežtus reikalavimus dėl išlaidų bei kitų aspektų, kaip sąlygą, kurią patenkinus byla perduodama nagrinėti arbitražui. Jei pažeidimas negali būti ištaisytas, teismas peržiūri ir panaikina sprendimą. Tai gali įvykti, pavyzdžiui, jei kuomet abejojama tribunolo sąžiningumu, *David Taylor and Son Ltd. V. Barnet Trading Co.* byloje arbitras akivaizdžiai ignoravo įrodymus dėl sutarties neteisėtumo arba kuomet tribunolas laikosi tam tikros pozicijos, *Henry Sotheran Ltd. V. Norwich Union Life Insurance Society* byloje vienasmenis arbitražo tribunolas išnagrinėjo bylą, remdamasis vien rašytiniais įrodymais, nors šalys prašė galimybės būti išklaustytos [34, p. 438]. Arbitražo sprendimas nebus naikinamas remiantis vien tuo, kad jame yra nesuderinamumų ar prieštaravimų, nors tokiu atveju jis gali būti perduotas tribunolui nagrinėti pakartotinai.

Taigi sprendimo galutinumas, įtvirtintas UNCITRAL arbitražo taisyklių 32 straipsnio 2 dalyje, ICC 24 straipsnyje, turėtų būti suprantamas plačiai, nes nepaisant minėtos savybės, yra numatyti pagrindai, kuriais remdamasi šalis gali siekti, kad sprendimas būtų peržiūrėtas. Teisėjas turi diskreciją nuspręsti, ar leisti kreiptis su apeliacija, turėtų vadovautis prezumpcija, kad arbitražo sprendimas yra galutinis, *Aden Refinery Co. Ltd v. Uglan Management Co.*[34, p. 431].

Niujorko konvencija numato, kad arbitražo sprendimas gali būti ginčijamas nacionaliniame teisme. Kiekviena valstybė turi interesą užtikrinti bent minimalius teisingumo standartus arbitraže. Kai kurie nuogąstauja, kad nacionalinė teisė gali numatyti nepagrįstai plačius arbitražo sprendimo panaikinimo pagrindus ir taip yra pažeidžiamas šalių autonomijos principas, t.y. šalims neleidžiama susitarti atsisakyti valstybinio ginčų nagrinėjimo būdo, be to, pažeidžiamas analizuojamo alternatyvaus ginčų nagrinėjimo būdo prigimtis ir sprendimo galutinumo savybė tampa kvestionuotina.

2. „Vidinė“ arbitražinio teismo sprendimo apeliacija

Nagrinęjant arbitražo reviziją gali iškilti klausimas, kokie subjektai turi kompetenciją ją atlikti. Neginčytinas yra teismo vaidmuo. Tačiau verta panagrinėti alternatyvą, vadinamąją vidinę apeliaciją, t.y. šalių galimybę pateikti arbitražinio teismo sprendimą apeliacine tvarka kitam arbitražiniam teismui. Kaip jau minėta anksčiau, kitokie arbitražo sprendimo peržiūrėjimo būdai negu revizija teisme, pavyzdžiui, arbitražo sprendimo peržiūrėjimas kitos sudėties arbitražo tribunolo, yra galimi specifinėms arbitražo rūšims (detaliau žiūrėti pirmo skyriaus pirmą punktą).

Arbitrai nėra apsaugoti nuo galimybės suklysti ir priimti sprendimą, prieštaraujantį faktinėms aplinkybėms ar taikytinoje teisėje reglamentuotoms taisyklėms. Paties arbitražo klaidos eliminavimo galimybės yra ribojamos teisės aktais [80], kaip antai Komercinio arbitražo įstatymo 36 straipsnio 7 dalis numato, jog, aiškinant ar taisant arbitražinio teismo sprendimą, negali būti keičiama jo esmė.

Kaip jau minėta, Lietuvoje arbitražinio teismo sprendimo apeliacija teisme negalima. Vienintelė galimybė pataisyti arbitražinio teismo sprendimą numatyta Komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnio 7 dalyje. Be to, didžiausios nuolatinės arbitražinės institucijos pripažįsta arbitražiniuose susitarimuose įtvirtintą arbitražinio teismo sprendimo apeliacijos kitam arbitražiniam teismui galimybę [80]. Taip įtvirtinamas šalių, kaip arbitražo proceso šeiminkinių, principas. Be abejo, tai negali prieštarauti imperatyvioms taikytinos teisės normoms. Paprastai nacionaliniai valstybių teisės aktai nenumato galimybės skusti arbitražinio teismo sprendimą apeliacine tvarka kitam arbitražiniam teismui, tačiau ir neįtvirtina tokio draudimo. Ir nors tik keletas nuolatinių arbitražo institucijų leidžia susitarti dėl apeliacijos kitame arbitražo teisme, ir kitos tokio susitarimo nedraudžia. O civilinėje teisėje galioja principas - kas nedraudžiama, tas leidžiama. Apeliacija kitame arbitražo teisme nepažeidžia sprendimo galutinumo principo, atvirkščiai - padeda įgyvendinti proceso koncentruotumo, ekonomiškumo ir konfidencialumo principą.

2.1. „Vidinė“ institucinio arbitražo teismo sprendimo revizija kaip alternatyva teismui

Institucinio arbitražo privalumu, palyginti su *ad hoc*, laikoma tai, jog paprastai institucija peržiūri arbitražo tribunolo priimtą arbitražo sprendimo projektą, prieš išsiųsdama jį šalims. Taip užtikrinama, kad arbitražo tribunolas, prieš išsiųsdamas

sprendimą šalims, išnagrinėtų visus svarbius aspektus, tokius kaip arbitražo išlaidų paskirstymo šalims klausimą, o tai dažnai pamirštama praktikoje. Teoriškai institucija nerevizuoja arbitrų priimamo sprendimo, tačiau praktikoje pateikia pastabų ar įsikiša į arbitražo sprendimo priėmimą. Kaip antai ICC taryba yra laisva komentuoti net esminius arbitražo sprendimo aspektus. Pavyzdžiui, pagal ICC 27 straipsnį (Arbitražo sprendimo peržiūrėjimas): „Prieš priimdamas arbitražo sprendimą, arbitražo tribunolas privalo pateikti sprendimo projektą arbitražui. Arbitražas gali modifikuoti arbitražo sprendimo formą ir atkreipti arbitrų dėmesį į sprendimo turinį, nepažeisdamas arbitražo tribunolo laisvės priimti sprendimą. Arbitrai negali priimti sprendimo, kol jo forma nėra patvirtinta arbitražo“ [8]. Panaši situacija yra ir Vilniaus komerciniame arbitraže, kur nuolatinė institucija peržiūri arbitražo priimtus sprendimus. UNCITRAL arbitražo taisyklės arbitražo sprendimų projektų peržiūrėjimo neįtvirtina.

Išanalizavus visus „už“ ir „prieš“ galima daryti išvadą, kad bent minimali revizija arbitraže būtina, nes negalima akiai pasitikėti privačiu ginčų nagrinėjimo būdu. Tačiau revizijos arbitraže institutas nėra absoliutus. Kitame šio darbo skyriuje bus nagrinėjami atvejai, kada arbitražo sprendimo peržiūrėjimas tampa nebeįmanomas dėl pačių šalių susitarimo ar pasyvaus elgesio, ar suėjus senaties terminui.

III. Revizijos teisės praradimas

Revizijos teisė nėra absoliuti. Šioje darbo dalyje bus nagrinėjami atvejai, kai dėl žemiau nurodytų pagrindų netenkama teisės peržiūrėti arbitražo sprendimą.

1. Ekskliuziniai susitarimai

Šalys gali susitarti pašalinti arbitražo sprendimo revizijos bei apskundimo nacionaliniame teisme galimybę, ir tai visuotinai žinoma kaip ekskliuzinis susitarimas (ang. - *exclusion agreement*). Tokie susitarimai kildinami iš Anglijos teisės, jų paskirtis - užtikrinti arbitražo sprendimo galutinumą, įtvirtinti šalių autonomijos principą, t.y. galimybė susitarti ir pasirinkti ginčo nagrinėjimą arbitraže kaip vienintelį galimą būdą ir užkirsti kelią teismams kištis į privatų ginčą. Tačiau minėti susitarimai laikytini kontraversiškais, nes jais atsisakoma teisės apskusti arbitražo sprendimą, net jei šis priimtas akivaizdžiai nesilaikant materialinės ir/ar procesinės teisės normų, juk šalys iš anksto negali numatyti, ar procesas bus sąžiningas ir ar fundamentalios šalių teisės nebus pažeistos. Todėl daugelyje valstybių tokie susitarimai negalioja. Manau, kad ekskliuzinių susitarimų priešininkų argumentas, jog tokiais susitarimais būtų pažeistas fundamentalus kreipimosi į teismą principas, nėra tinkamas, nes ginčų sprendimas arbitraže nelaikomas principo „atsisakymas kreiptis į teismą negalioja“ pažeidimu. Dauguma tarptautinių arbitražo institucijų taisyklių rinkiniuose numato, kad ekskliuziniai susitarimai galimi, jei neprieštarauja nacionaliniams įstatymams. ICC 24 (2) ekskliuzinis susitarimas galimas, jei toks atsisakymas galioja, panaši nuostata įtvirtinta ir LCIA taisyklėse. Ekskliuziniai susitarimai pripažįstami ir Švedijos, Šveicarijos nacionalinėje teisėje. Kadangi ekskliuziniai susitarimai kildinami iš Anglijos teisės, jie bus detaliau aptarti remiantis šios bendrosios teisės tradicijos teisinės sistemos valstybės jurisdikcija.

Ekskliuzinis susitarimas galimas tik po to, kai arbitražo procesas yra prasidėjęs, nenorint panaikinti arbitražo revizijos teisme, stengtasi apsaugoti viena šalį nuo kitos, kuri gali taikyti atitinkamą derėjimosi techniką arba atisakyti sudaryti sutartį, kad pirmesčių kitai šaliai ekskliuzinį susitarimą [18, psl. 478]. Ekskliuzinis susitarimas prieš prasidedant arbitražo procesui galioja tik tam tikros kategorijos sutartyse, apibrėžtose Komercinio Teismo Komisijos, kaip antai ginčuose, susijusiuose su laivyba, draudimu. Speciali tarptautinių sutarčių kategorija gali apimti išankstinį ekskliuzinį susitarimą tik jeigu sutarčiai taikytina užsienio teisė, tačiau paprastai tai yra fakto klausimas ir dėl to nėra teismo revizijos objektas. Ši speciali kategorija nustatyta todėl, kad baiminamasi, jog užsienio šalys gali nesuprasti Anglų teisės, tačiau net kai sutarčiai taikytina užsienio teisė,

gali iškilti klausimų, kurie bus sprendžiami pagal Anglų teisę, pavyzdžiui, prezumpcija, kad Anglų teisė bus taikytina, jei užsienio teisė apie tai nutyli. Anglų teisėje bandoma išsaugoti arbitražo reviziją tam, kad įvykus technologinėms ir komercinės praktikos permainoms įvairiose verslo praktikose, išliktų Anglų teisės stabilumas, pavyzdžiui, dėl šalių preziumuotų teisinių pareigų [18, psl. 479]. Arbitražo aktas nepanaikina Aukščiausiojo teismo revizijos teisės, jei arbitras „pasielgė netinkamai“. Netinkamu elgesiu laikoma procedūrinė klaida ar neveikimas. Arbitro sukčiavimas tebėra revizijos teisme pagrindas. Pastaruoju atveju teismas gali panaikinti arbitražo sprendimą arba nušalinti arbitrą. Šalių ekskliuzinis susitarimas nepanaikina teismo teisės perduoti ginčą nagrinėti iš naujo arba nušalinti arbitrus, jeigu šie buvo šališki.

Žinoma, teismo revizija atideda arbitražo sprendimo galutinumą. Aukščiausiojo teismo praktika rodo, kad teismai nelinkę piktnaudžiauti revizijos teise bei naikinti arbitražo sprendimų, esant ekskliuziniam susitarimui revizija laikytina tik „galinėmis durimis“ dėl arbitro „netinkamo elgesio“. Kaip antai ICC teismas byloje *Bank Mellat v. GAA Development Constuction Company* nutarė, kad remdamasis ICC 21 straipsniu teismas negali peržiūrėti arbitražo sprendimo bei jo panaikinti dėl to, kad arbitrai nesusitiko su arbitru, turinčiu atskirą nuomonę ir nediskutavo su juo, o tik leido jam raštu išreikšti savo nuomonę, nes „susitikimo reikalavimai reikštų nepraktiškas bei gaišinančias laiką ICC arbitrų procedūras“. Kai kurie autoriai baiminasi, kad Anglų teisėjai viršys savo kompetenciją ir be pakankamo pagrindo revizuos arbitražo sprendimus, kad įrodytų savo pranašumą. Tačiau teismai visada stengėsi skirti paprastą klaidą, turinčią esminės reikšmės byloje, nuo teisėjų kompetencijos viršijimo, kaip antai *Moran v. Lloyd's* byloje nenuoseklus arbitražo sprendimas nereiškia „netinkamo elgesio“, numatyto ICC 23 straipsnyje. Tokiu atveju teismas tik gali perduoti bylą arbitražui, kad šis ištaisytų dviprasmybes ar nenuoseklumą.

Daugelis arbitražo teisės aktų nepripažįsta ekskliuzinių susitarimų. Didesnė šalių autonomija paliekama Anglų teisėje, kur šalims leidžiama sudaryti ekskliuzinius susitarimus dėl teisės klausimo ir paprastai revizija tokiais atvejais negalima. Jei šalys nelinkusios sudaryti išlygų dėl viso arbitražo sprendimo, bet turi tam tikrų bendrų ir galbūt neapibrėžtų minčių, kad yra ribos, iki kurių jos toleruos arbitrų klaidas, šalys negali tikėtis, kad visiškai eliminuos teismo vaidmenį. Tačiau, asmenys, sudarantys arbitražinį susitarimą, gali padėti šalims bent iš dalies išvengti revizijos teismuose, į sutartį įtraukdami ir apibrėždami riziką, kurią šalys yra pasiruošusios prisiimti, pavyzdžiui: 1) sprendimas nebus revizuojamas dėl įrodymų trūkumų; ar 2) tam tikros teisės normos nebus privalomos arbitrams.

2. Kreipimosi į teismą terminai

Trumpų terminų nustatymas yra pagrįstas, nes nustatyti terminai laikytini pakankamais išanalizuoti procesinius pažeidimus ir esant reikalui kreiptis dėl sprendimo panaikinimo ir kartu neleidžia šalims vilkinti sprendimo vykdymo proceso.

Prieštaravimai dėl arbitražo sprendimo turi būti pateikti nedelsiant. Nesikreipimas dėl revizijos per nustatytus terminus gali užkirsti kelią sprendimą peržiūrėti. Laikotarpis, per kurį privalu kreiptis dėl arbitražo sprendimo revizijos, varijuoja nuo dvidešimt aštuonių dienų Anglijoje, pagal Anglų arbitražo akto 70 straipsnio 3 dalį [13], ar mėnesio termino Prancūzijoje, žiūrėti Prancūzijos civilinio proceso kodekso 1505 straipsnį [9], iki šešių mėnesių Kinijoje, pagal Kinijos arbitražo įstatymo 59 straipsnį [14]. Šalyse, kurių jurisdikcijos remiasi UNCITRAL arbitražo taisyklėmis, 34 straipsnio 3 dalis [24], ir Jungtinėse Amerikos Valstijose [15] nustatytas trijų mėnesių laikotarpis, per kurį galima kreiptis dėl arbitražo sprendimo peržiūrėjimo. UNCITRAL arbitražo taisyklės suteikia teismui tam tikrą diskreciją, nes jos numato, jog „<...> prašymas peržiūrėti ir panaikinti arbitražo sprendimą *negalėtų* būti pareiškiamas praėjus trims mėnesiams nuo sprendimo gavimo“. Tuo tarpu Jungtinių Amerikos Valstijų teisės sistemoje numatyta, jog „<...> prašymas peržiūrėti ir panaikinti arbitražo sprendimą *turi* būti pateiktas per tris mėnesius nuo sprendimo įteikimo“, šita nuostata nesuteikia jokio lankstumo interpretuojant. Kai kurie autoriai baiminasi, kad žodis „*negalėtų*“ suponuoja teismo piktnaudžiavimo galimybę ir gali neigiamai atsiliepti arbitražo sprendimo galutinumui. Tačiau tokia formuluotė pasirinkta sąmoningai, ji išreiškia pasitikėjimą nacionaliniais teismais savo diskrecijos teise naudotis protingai. Mažai tikėtina, kad teismai revizuos arbitražo sprendimus pasibaigus terminams, nes arbitražo sprendimo galutinumo koncepcija yra pakankamas saugiklis visose šalyse [27, p. 671].

Komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad Lietuvos apeliacinis teismas atsisako priimti skundą dėl arbitražinio teismo sprendimo panaikinimo, jeigu jis paduotas praėjus trims mėnesiams po arbitražinio teismo sprendimo priėmimo. Toks terminas apskūsti arbitražo sprendimą užkerta kelią teisiniam netikrumui, kuris dėl galimo arbitražo sprendimo panaikinimo teisme galėtų nepagrįstai užsitęsti, be to, eliminuojama arbitražinio teismo sprendimo įvykdymo vilkinimo galimybė.

CPK 812 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad teismo nutartis dėl užsienio arbitražinio teismo sprendimo pripažinimo per vieną mėnesį nuo jos priėmimo dienos gali būti skundžiama kasaciniu skundu.

Terminas, per kurį gali būti paduodamas prašymas pripažinti užsienio arbitražinio teismo sprendimą, nenumatytas. Remiantis Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 2 dalies 5 punktu ir Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies e) punktu, galima daryti išvadą, kad pateikti prašymą pripažinti užsienio arbitražinio teismo sprendimą galima tik po to, kai toks sprendimas įsiteisėja.

3. Konkliudentinis atsisakymas

Teoriškai revizijos teisme atsisakymas gali būti numanomas: jei šalis, tik pastebėjusi arba sužinojusi apie tokį pažeidimą, dėl arbitražo procedūros pažeidimo neprotestuoja iš karto. UNCITRAL arbitražo taisyklių 4 straipsnyje: „Šalis, sužinojusi, kad buvo pažeista kuri nors šio įstatymo nuostata, nuo kurios šalys negali nukrypti, arba kad nebuvo laikomasi kurio nors arbitražinio susitarimo reikalavimo, ir vis dėlto toliau dalyvaujanti arbitraže, nepateikusi protesto nedelsdama arba per terminą, jeigu jis buvo nurodytas, laikoma praradusi teisę protestuoti“. Tačiau abejotina, ar atsisakymas apskūsti arbitražo sprendimą teismui, išreikštas konkliudentiniais veiksmais, būtų teismo pripažintas, nes daugeliu atvejų nacionaliniai įstatymai apie šį klausimą nutyli [19, p. 269].

Išanalizavus revizijos arbitraže išnykimo pagrindus, kitoje struktūrinėje darbo dalyje verta panagrinėti arbitražo reviziją skirtingų valstybių jurisdikcijose, nes tik arbitražo vietos teisė gali leisti ar uždrausti arbitražo sprendimą peržiūrėti.

IV. Nacionalinės teisės įtaka arbitražo revizijai

Ar gali ir kokiais pagrindais arbitražo sprendimas gali būti revizijos objektu, priklauso nuo *lex arbitri*, tik arbitražo vietos teisė gali leisti ar uždrausti peržiūrėti arbitražo sprendimą. *Lex arbitri* taip pat nustato, koks teismas gali peržiūrėti arbitražo sprendimą, nustato laikotarpį, per kurį galima apskųsti sprendimą, ir panašiai. Revizijos pagrindai skirtingų jurisdikcijų valstybėse, net tose kurių pagrindas nėra UNCITRAL arbitražo taisyklės, nežymiai skiriasi. Niujorko konvencija nustato beveik identiškus revizijos pagrindus.

Atrodo, aišku ir priimtina, kad pagrindai, nustatyti UNCITRAL arbitražo taisyklėse, yra *lex specialis* tarptautinio komercinio arbitražo atveju valstybėse, kuriose UNCITRAL arbitražo taisyklės priimtos, be to, priimtos UNCITRAL arbitražo taisyklės yra viršesnės už nacionalinės teisės nuostatas, susijusias su arbitražu. Tačiau tai nebuvo akivaizdžiai išreikšta, nes yra aspektų, kurie susiję su tarptautiniu arbitražu, bet reguliuotini pagal nacionalinę teisę, pavyzdžiui, ginčo dalyko arbitruotinumą, šalių veiksnus sudaryti arbitražo sutartį, valstybės imuniteto poveikis, pripažinimas vykdytinomis arbitražo pritaikytas laikinąsias apsaugos priemonės, įmokų bei depozito nustatymas, terminas per kurį galima kreiptis, kad arbitražo sprendimas būtų pripažintas vykdytinu [24, p. 942-943].

UNCITRAL arbitražo taisyklių 34 straipsnis priimtas tam, kad pagerintų arbitražo sprendimo revizijos ir panaikinimo pagrindų pritaikymą ir, skirtingai negu nacionalinė teisė, kur dažnai pagrindų panaikinti sprendimą sąrašai ilgi ir procesas trunka ilgą laiko tarpą, UNCITRAL arbitražo taisyklės nustato gana trumpą laiko tarpą, per kurį galima kreiptis dėl arbitražo sprendimo revizijos, be to, pagrindų sąrašas yra ribotas [24, p. 964].

Šioje struktūrinėje dalyje bus aptarta revizijos specifika pagal arbitražui taikomus nacionalinius teisės aktus.

1. Arbitražo revizija Anglų teisėje

Anglų arbitražo aktas 1979 panaikino Aukščiausiojo Teismo plačią jurisdikciją arbitražo sprendimą peržiūrėti ir panaikinti arba perduoti nagrinėti iš naujo dėl teisės klausimo ir nustatė labiau ribotus pagrindus, kada Aukščiausias Teismas gali peržiūrėti arbitražo sprendimą.

Nepaisant apeliacijos egzistavimo, ji galima tik esant kitos šalies sutikimui arba teismo leidimui, kuris bus duotas tik jeigu klausimas dėl teisės gali iš esmės paveikti vienos ar kelių šalių teises. Po dviejų žymių teismo sprendimų *Nema* ir *Antaios* buvo išleistos gairės, kokiais atvejais arbitražo sprendimo revizija galima. Buvo nuspręsta, kad dėl standartinių sutarčių sąlygų arbitražo sprendimo peržiūrėjimas galimas tik jei arbitras „tikriausiai“ yra neteisus dėl teisės klausimo. Dėl *sui generis* ginčo, kuris mažai tikėtina, kad pagerinsiantis Anglų teisę, revizija galima, jei arbitras „labai akivaizdžiai buvo neteisus, paneigdamas galimybę, kad jis gali būti teisus“. Kitais pagrindais revizija galima, tik jei yra prieštaraujantys teismo sprendimai dėl teisės klausimo [18, psl. 474]. Aukščiausiojo Teismo sprendimas gali būti perduotas Apeliaciniam teismui tik jei Aukščiausiasis Teismas patvirtina, kad egzistuoja visuotinai svarbus aspektas, Anglų arbitražo akto 1(7) [13]. Arbitražo sprendimas gali būti revizuojamas ir panaikinamas dėl akivaizdžios klaidos, jei dokumentai, inkorporuoti į sprendimą, parodo, kad arbitras priėmė sprendimą, remdamasis klaidinga teisės išvada [18, psl. 474].

Esant tam, ką Anglų arbitražo aktas vadina „ne nacionaline“ sutartimi (kai bent viena iš šalių yra užsienio šalis), detaliau žiūrėti Anglų arbitražo akto 3(7), šalys gali raštu susitarti (ang. *exclusion agreement*) panaikinti galimybę kreiptis į Aukščiausiajį Teismą, kad pastarasis peržiūrėtų arbitražo sprendimą, Anglų arbitražo akto section 1(3)(b), ir teismo teisės reikalauti, kad arbitras pateiktų savo sprendimo priėmimo motyvus, ir teisės reikalauti paaiškinti teisės klausimą panaikintame negalutiname sprendime, Anglų arbitražo akto 1(5)(b).

Anglų arbitražo aktas nustato, kad proceso šalis gali kreiptis į teismą, kad arbitražo sprendimas būtų revizuojamas ir panaikintas⁶ dėl: 1) rimto pažeidimo, kuris veikia tribunolą, procesą ar sprendimą, Anglų arbitražo akto 68 straipsnis; ar 2) arbitrų tribunolo jurisdikcijos neturėjimo esminiais ginčo klausimais, Anglų arbitražo akto 67 straipsnis. Iš pradžių bandoma pritaikyti 2), tik po to 1) pagrindą [34, p. 412].

⁶ Tai taikytina bet kuriam arbitražo sprendimui, priimtam Anglijoje. Tai taip pat taikytina sprendimui priimtam užsienyje, tačiau kurį siekiama pripažinti ir paskelbti vykdytinu Anglijoje, nors pagrindai, kuriais galima remtis siekiant, kad užsienio sprendimas nebūtų pripažįstamas, yra ribojami kitų straipsnių, pavyzdžiui, Anglų arbitražo akto 103 straipsnio.

Revizija ir panaikinimas, remiantis esmine jurisdikcija, nustatyta 1996 Anglų arbitražo akto 67 straipsnyje, kuris numato pagrindus, leidžiančius pakeisti arbitražo sprendimą, patvirtina, kad tribunolas gauna jurisdikciją iš arbitražo susitarimo ir kad sprendimas neturi būti pripažįstamas vykdytinu, jei arbitražo susitarimas negalioja arba jei tribunolas išsprendžia klausimus, kurie nėra jam perduoti nagrinėti arbitražo susitarime arba arbitražo išlygoje. Taip pat tai leidžia reikalauti revizuoti ir panaikinti sprendimą, kuris priimtas netinkamai suformuoto tribunolo. Pagal 1996 Anglų arbitražo akto 67 straipsnį šalis negali kreiptis, jei prieš tai nepasinaudojo visomis galimomis priemonėmis, kad tribunolas pataisytų ar priimtų papildomą sprendimą ir visus galimus apeliacijos ar revizijos procesus.

Rimtas pažeidimas 1996 Anglų arbitražo akto 68 straipsnio 2 dalies kontekste - tai vienas ar daugiau toliau numatytų pažeidimų, kuriuos teismas laiko sukėlusiais arba sukelsiančiais esminį neteisingumą pareiškėjui. Tam, kad būtų galima remtis šiuo straipsniu, teismas turi konstatuoti, kad pažeidimas sąlygojo ar sąlygos esminį neteisingumą pareiškėjui, ir privalo būti nustatytas bent vienas iš pagrindų, numatytų 1996 Anglų arbitražo akte, 68 (2) straipsnyje, o būtent:

a) tribunolas nesilaikė 33 straipsnio, kuris numato tribunolo visuotinę pareigą, kaip antai: - sąžiningas ir nešališkas elgesys su šalimis, suteikiant kiekvienai iš šalių protingą galimybę pateikti savo versiją bei ginčyti oponento; ir - taikyti procedūras, tinkančias bylos aplinkybėms, vengti nereikalingo atidėliojimo ar išlaidų, pritaikyti sąžiningas priemones sprendžiant perduotus nagrinėti arbitraže ginčo aspektus.

Ar tam tikras pažeidimas laikytinas visuotinės pareigos pažeidimu priklausys nuo pažeidimo laipsnio. Ar pažeidimas pakankamai rimtas pateisinant sprendimo reviziją ir peržiūrėjimą, priklausys nuo konkretaus pažeidimo bei aplinkybių, kuriomis jis įvyko.

Pavyzdžiui, atsisakymas išklausti įrodymų dėl esminių klausimų laikytinas pažeidimu. Nebent buvo susitarta dėl rašytinio proceso, tuomet tribunolas nagrinėja rašytinius įrodymus. Jei tribunolas linkęs išspręsti klausimus, kurių šalys neperdavė jam nagrinėti, jis turi gauti šalių sutikimą tai daryti [52]. Tai nebūtinai turi būti naujas klausimas. Mat sprendimo remisijos pagrindu pasitaikę ir atveju, kai arbitrai išnagrinėjo pateiktą jiems spręsti ginčo aspektą taip, kad šalys net nesuprato tribunolo išvadų [53].

Būtų laikoma pažeidimu, jei tribunolas gautų įrodymų ir veiktų remdamasis įrodymais, gautais pasibaigus procesui, o ne prieš priimdamas sprendimą, nesuteikdamas šalims pasisakyti dėl įrodymų [34, p. 419]. Jei pareiškėjas įrodo, kad šis pažeidimas jam lemia esminį neteisingumą, sprendimas gali būti perduotas arbitražui, kad šis išklaustų

šalių pasisakymus dėl naujų įrodymų, arba revizuojamas ir panaikinamas. Sprendimas nebus perduotas arbitražui ar panaikintas, jei nauji įrodymai tik panaikina abejones dėl pateiktų arbitraže liudytojų įrodymų teisingumo [54].

Pagal Anglų Arbitražo aktą abejotina, kad dauguma proceso klaidų lemtų pažeidimą, kuriuo remiantis galima būtų peržiūrėti ir panaikinti arbitražo sprendimą. Tačiau galimi atvejai, kai proceso klaida tokia rimta, kad gali nulemti rimtą pažeidimą, pavyzdžiui, kai tribunolas ignoruoja šalių pareiškimus dėl sutartų faktų apie tai jų neinformavęs [55];

b) tribunolas viršija įgaliojimus (kitaip negu viršydamas savo pagrindinę jurisdikciją). Tai apibrėžta Anglų arbitražo akto 68 straipsnyje. Ši nuostata skiriasi nuo pagrindinės jurisdikcijos viršijimo, numatyto Anglų arbitražo akto 67 straipsnyje, nors praktikoje jos gali sutapti ir gali būti pritaikytos pagal 67 bei 68 straipsnius. Pagrindinės jurisdikcijos viršijimas patenka į tribunolo kompetenciją, tuo tarpu įgaliojimų viršijimas nebūtinai. Pavyzdžiui, tribunolas gali viršyti įgaliojimus, nustatytus arbitražo susitarime, paskirdamas ekspertą įvertinti nuosavybę ar konsultuodamasis su teisininku dėl procedūrinių arbitražo proceso aspektų be šalių sutikimo. Straipsnis 68 dar skiriasi nuo 67 straipsnio ir tuo, kad įgaliojimų viršijimas turi būti lydimas esminio neteisingumo pareiškėjui, siekiančiam, kad sprendimas būtų revizuojamas bei panaikintas;

c) tribunolas nesilaiko arbitražo susitarime numatytų reikalavimų procesui. Anglų arbitražo aktas suteikia tribunolui įgaliojimus spręsti visus šalių perduotus nagrinėti procesinius klausimus ir įvertinti įrodymus. Laikoma pažeidimu, jei tribunolas apibrėžia tinkamą konkrečiam ginčui procedūrą, esant aiškiam arbitražo susitarimui, kuriame numatyta kitokia procedūra. Pavyzdžiui, laikytina pažeidimu, jei šalys reikalauja žodinio proceso, o tribunolas nusprendžia, kad ir be žodinio proceso pakanka rašytinių dokumentų ginčui išspręsti;

d) tribunolas neišnagrinėja visų jam perduotų spresti aspektų.

Fakto neišnagrinėjimas, kai tribunolas neturi pakankamų įrodymų faktui išnagrinėti, nelaikomas pažeidimu [57];

e) bet kuri arbitražo ar kitokia institucija ar asmuo, turintys šalių suteiktus įgaliojimus, susijusius su procesu, juos viršija. Arbitražo institucijos kompetencijų viršijimas. Arbitražo susitarimas dažnai numato, kad arbitrus paskirs trečioji šalis, paprastai tai arbitražo institucija. Laikoma, kad institucija viršija įgaliojimus, jei, pavyzdžiui, paskiria tris arbitrus vietoj arbitraže numatyto vieno arba arbitražo sprendimo peržiūrėjimas yra perdėtas. Pagal ICC 27 straipsnį ribotas arbitražo sprendimo

peržiūrėjimas arbitražo institucijos yra leidžiamas, tuo tarpu kišimasis į esminius klausimus gali būti laikomas pažeidimu pagal Anglų arbitražo akto straipsnio 68 (2) (e);

f) arbitražo sprendimo neaiškumas ar dviprasmiškumas;

g) sprendimas priimtas apgaule arba sprendimas ar būdas, kuriuo jis buvo priimtas, prieštarauja viešajai tvarkai. Viešoji tvarka šituo kontekstu apima aplinkybes, kurios nelaikytinos apgaule, bet laikomos panašiais pažeidimais. Tai atspindi vieną iš pagrindų, kuriais remdamasis teismas atsisako pripažinti ar vykdyti sprendimą, priimtą pagal Niujorko konvenciją;

h) nesilaikymas sprendimo formos reikalavimo. Anglų arbitražo aktas numato, kad šalys yra laisvos susitarti dėl sprendimo formos, jei nesusitarė, sprendimas turi būti rašytinės formos, pasirašytas visų arbitrų ar pritariančiųjų sprendimui, jame turi būti nurodyta arbitražo vieta, data, kada sprendimas buvo priimtas, turi būti išdėstyta motyvacija, nebent šalys susitarė dėl sprendimo be motyvų;

i) bet koks proceso ar sprendimo pažeidimas, kuris pripažįstamas tribunolo ar bet kurio arbitro, arba bet kurios kitos institucijos ar asmens, kuriems šalys suteikė su procesu ar sprendimu susijusius įgaliojimus.

Esminio neteisingumo terminas 1996 Anglų arbitražo akte neapibrėžtas, tačiau teismas pateikė gerą apibrėžimą įtakingame pareiškime dėl kreipimosi dėl Anglų arbitražo akto 68 straipsnio:

„Esminio neteisingumo testas skirtas padėti arbitražo procesui, o ne jam trukdyti. Taigi tik tose bylose, kur galima sakyti, kad tai, kas atsitiko, yra labai nutolę nuo to, ko protingai galima buvo tikėtis iš arbitražo proceso, tikėtina, kad teismas imsis veiksmų. Testas netikrina, kas būtų atsitikę, jei klausimas būtų nagrinėjamas teisme. Mat tokio testo taikymas reikštų ignoravimą fakto, kad šalys susitarė dėl arbitražo, o ne dėl nagrinėjimo ginčo teisme. Pasirinkusios arbitražą, šalys negali pagrįstai skųstis dėl esminio neteisingumo, nebent tai, kas atsitiko, tiesiog niekaip negali būti pateisinta kaip priimtina pasirinkimo pasekmė. Taigi Anglų arbitražo akto 68 straipsnis sukurtas kaip ilga pertrauka, galima tik kraštutiniais atvejais, kai tribunolas savo elgesiu taip pažeidė teisę, kad teisingumas reikalauja, kad tai būtų ištaisyta“.[34, p. 422]. Esminiu neteisingumu neturėtų būti traktuojama vienos iš šalies teisininkų padaryta klaida ar sprendimas neperduoti tam tikro aspekto nagrinėti arbitraže [58].

Šalis, prieš bandydama apginti savo teises remdamasi 68 straipsniu, turi išnaudoti visas įmanomas apeliacijos ar revizijos galimybes pagal Anglų arbitražo akto 57 straipsnį. Pastaroji nuostata numato, kad pareiškėjas, prieš kreipdamasis dėl sprendimo revizijos ir panaikinimo, turi siekti apginti savo teises, pašalinti pažeidimą, kreipdamasis į arbitražo

tribunolą, kad, šis ištaisytų sprendimą, panaikintų, be kitų dalykų, ir bet kokias dviprasmybes arba priimtų papildomą sprendimą dėl kurio nors aspekto, kuris buvo pateiktas spręsti arbitraže, bet tribunolas jo neišnagrinėjo⁷. 57 straipsnis įgalioja arbitražo tribunolą jo paties iniciatyva atlikti anksčiau išvardytus veiksmus. Tik jei tribunolas atsisako ar negali pataisyti pažeidimo, pareiškėjas gali kreiptis į teismą.

⁷ 57 straipsnio panaudojimas ne visada įmanomas. Šitas straipsnis nėra imperatyvus ir šalys gali susitarti dėl jo taikymo.

2. Arbitražo revizija pagal Prancūzų teisę

1981 metų dekretu stengiamasi nustatyti santykių tarp potencialiai konfliktuojančių arbitro autonomijos ir teisminių garantijų dėl arbitražo sprendimo sąžiningumo principų. Pastarasis teisės aktas riboja pagrindus, kuriais remiantis arbitražo sprendimas gali būti revizuojamas ir panaikintas. 1502 straipsnis numato, kad tarptautinis sprendimas, priimtas Prancūzijoje, gali būti revizuojamas ir panaikinamas, jei: 1) arbitras priėmė sprendimą, nesant arbitražo susitarimo arba jam negaliojant ar pasibaigus arbitražo susitarimui; 2) arbitražo tribunolas netinkamai sudarytas arba vienasmenis tribunolas netinkamai paskirtas; 3) arbitras pažeidė savo pareigą; 4) nesilaikyta proceso taisyklių; arba 5) pripažinimas ir vykdymas prieštarautų tarptautinei viešajai tvarkai. Tarptautinis komercinis ginčas gali būti arbitruotinas net jei pagrindinė sutartis prieštarauja nacionalinei Prancūzų viešajai tvarkai [73].

Prancūzijos teismų praktika nustatė, kad arbitražo sprendimas nebus peržiūrimas remiantis tokiais pagrindais kaip terminų nesilaikymas arbitražo sprendimui priimti [71] ar arbitrų susitikimo būtinumas [72]. Prancūzų nacionalinė teisė neviršija minimalių reikalavimų, numatytų Niujorko konvencijoje.

Paprastai Prancūzijos teismai nesikiša į arbitražo sprendimus. Net jei arbitras tariamai iškreipia sutarties esmines nuostatas (*denaturation*), Prancūzų teisėjas neturės teisės revizuoti bei panaikinti arbitražo sprendimo [63, p. 496]. To paties negalima pasakyti, kai iškyla klausimas dėl arbitražo sprendimo egzistavimo, nes teismas byloje *Egypt v. SPP* nustatė, kad nėra ribojama Apeliacinio teismo jurisdikcija spręsti dėl arbitražinio susitarimo egzistavimo ir kitų pagrindų, numatytų 1502 straipsnyje [18, p. 496].

3. Arbitražo revizija Švedų teisėje

Pagal Švedų arbitražo akto 2 straipsnį, pagrindai, kuriais remiantis galima arbitražo sprendimo revizija ir panaikinimas teisme, yra siauri. Arbitrams suteikti platus įgaliojimai sprendžiant fakto bei teisės klausimus. Arbitražo tribunolo sprendimas dėl visų pagrindinių aspektų yra galutinis, nebent šalys aiškiai susitarė, kad apeliacija dėl arbitražo sprendimo yra galima. Arbitražo sprendimai gali būti revizuojami tik dėl procesinių defektų, kurie skirstomi į niekinius ir naikintinus, skirtumas yra tas, jog dėl naikintinų, nesikreipiant į teismą dėl revizijos nedelsiant, prarandama teisė ginčyti jų nereguliarumą. Niekiniai sprendimai: galiojančio arbitražinio sprendimo nebuvimas; ginčas nearbitruotinas; nėra sprendimo raštu ar jis nepasirašytas bent vieno arbitro. Arbitražo aktas nutyli, ar šis sąrašas yra baigtinis. Galima pamanyti, kad jis apima apgaulę, kyšininkavimą ar arbitro elgesį, pažeidžiantį baudžiamąją teisę. Naikintini sprendimai apima: arbitro kompetencijų viršijimą; sprendimo priėmimą praleidus jo priėmimo terminą; sprendimas priimtas Švedijoje, nors pastaroji šalis nėra tam tinkama vieta; arbitras buvo paskirtas netinkamai; dėl kitų procedūrinių pažeidimų, jei tikėtina, kad jie turėjo įtakos priimant sprendimą. Esant minėtiems pagrindams šalis turi kreiptis į teismą per 60 dienų.

Pozicija Švedijoje - teismai gali revizuoti arbitražo sprendimus dėl atitikimo imperatyvioms teisės normoms. Tačiau Švedų Aukščiausias Teismas konstatavo, kad „šalys, neturinčios ryšių su Švedija“, gali sudaryti ekskliuzinį susitarimą, t.y. atsisakyti arbitražo sprendimo revizijos švedų teismuose, tačiau paprastos nuorodos į ICC nepakanka. Priklausomai nuo to, kokia apimtimi ekskliuziniai susitarimai bus leistini, Švedų pozicija gali tapti identiška galiojančiai Šveicarijoje [18, p. 522].

4. Arbitražo revizija pagal Šveicarijos teisę

Federalinė procedūra

Arbitražo sprendimas turi būti rašytinis, pasirašytas ir jame turi būti nurodyta data, jei šalys nesusitarė priešingai. Sprendime turi būti išdėstyti motyvai, jei šalys nesusitarė priešingai.

Pagrindai revizijai [18, p. 548]: netinkamas arbitražo tribunolo sudarymas ar netinkamas vienasmenio tribunolo arbitro paskyrimas; netinkamas arbitražo tribunolo sprendimas dėl jo paties jurisdikcijos; sprendime išnagrinėti neperduoti arbitražui aspektai arba neišnagrinėti perduoti arbitražui klausimai; neatsižvelgta į šalių lygiateisiškumą ar nepalankią padėtį procese; arbitražo sprendimo neatitikimas viešajai tvarkai. Šveicarijos teisė atskiria viešąją tvarką, taikomą ginčams su tarptautiniu elementu, nuo nacionalinės viešosios tvarkos.

Ekskliuzinis susitarimas leidžiamas, jei nė viena iš šalių neturi nuolatinės gyvenamosios vietos ar ūkinės-komercinės veiklos vietos Šveicarijoje. Pastarasis susitarimas gali būti bendro pobūdžio arba ribojamas kelių iš penkių anksčiau išvardytų pagrindų. Kadangi revizijos atsisakymas reikalauja aiškaus ekskliuzinio susitarimo, paprastos nuorodos į ICC nepakaks. Nesant teismų praktikos šituo klausimu, autorių nuomone, vis dėlto vargu, ar Šveicarijos teismai paseks Anglų teismų pavyzdžiu ir nuorodą į ICC laikys tinkamu ekskliuziniu susitarimu. Mat Šveicarijos statutas reikalauja „aiškiai išreikšto“ pareiškimo, tuo tarpu Anglų teisė tenkinasi „rašytiniu susitarimu“.

Konkordato procedūra

Reikia išskirti dvi procedūras: peržiūrėjimą ir anuliavimą. Esant anuliavimo pagrindams, teismas gali panaikinti dalį ar visą arbitražo sprendimą arba gali jį perduoti arbitražo tribunolui koreguoti, tačiau negali revizuoti arbitražo sprendimo [18, p. 551]. Revizija galima, jei sprendimas buvo paveiktas kriminalinio elgesio, pavyzdžiui, apgaulės, ir jei arbitražo tribunolas ignoravo svarbius įrodymus, egzistavusius prieš priimant sprendimą, kurių pareiškėjas negalėjo pateikti proceso metu. Esant nurodytiems pagrindams teismas turi perduoti arbitražo sprendimą tribunolui nagrinėti iš naujo.

5. Arbitražo revizija Amerikos teisėje

Pagal Jungtinių Valstijų Federalinį arbitražo aktą teismas gali revizuoti arbitražo sprendimą esant vienam iš pagrindų: sprendimas buvo pasiektas korupcija, apgaule ar kitomis neleistinomis priemonėmis; esant įrodymų dėl arbitrų korupcijos ar šališkumo; arbitrai kalti dėl atsisakydami atidėti ginčo nagrinėjimą esant pakankamiems pagrindams arba atsisakydami išklausti susijusius ir esminius priešingos šalies įrodymus arba kitaip pažeidė šalių teises; arbitrai viršijo įgaliojimus arba labai netinkamai jais naudojosi, kad galutinis ir apibrėžtas arbitražo sprendimas nebuvo priimtas. Šitie pagrindai pakliūna į bendrąsias kategorijas: proceso teisingumo pažeidimas ir arbitrų įgaliojimų viršijimas. Pagal Jungtinių Valstijų Federalinį arbitražo aktą revizija yra griežtai ribojama ir arbitražo sprendimų revizija yra retas reiškinys, nes sunku atitikti revizijos pagrindus. Vis dėlto turi būti užtikrinti tam tikri saugikliai, nes arbitrams gali trūkti įgūdžių interpretuoti teisės aktus ir taip būtų ignoruojamas esamas teisinis reglamentavimas. Iki 1980 metų revizija buvo plačiai taikoma, nes galvota, kad revizijos ribojimas neužtikrins viešosios tvarkos. Be to, buvo remiamasi tokiais arbitražo trūkumais kaip arbitrų teisės aktų neišmanymas, teigiama, kad įrodinėjimas bei faktų ieškojimas arbitraže yra labiau riboti negu teisme, kad arbitrai dažnai neturi pateikti motyvų.

Vienas iš arbitražo privalumų yra potencialus greitis ir efektyvumas, tačiau pernelyg plati revizija galėtų paneigti šį privalumą. Dėl to paprastai teismai atsisako revizuoti arbitražo sprendimus.

Toliau šiame darbe bus nagrinėjami įstatyminiai ir teismų praktikos suformuotos revizijos pagrindai bei diskutuojama apie ribotą jų prigimtį. Pagal Jungtinių Valstijų Federalinį arbitražo aktą pagrindų sąrašas, kuris pateiktas anksčiau, yra nepaprastai siauras. Toks sąrašas leidžia daryti prezumpciją, kad arbitražo sprendimai bus pripažįstami ir vykdomi ir teismai neturi kištis į arbitražo procesą, jei tik įmanoma. Taigi teismai nerevizuos arbitražų sprendimų, nebent turės svarius pagrindus tai daryti. Teismai neturi teisės nežabotai revizuoti arbitražų sprendimų. Teisinėje literatūroje vyrauja nuomonė, kad teismai yra apriboti tik peržiūrėti, ar arbitrai atliko savo darbą, kurį jiems buvo pavesta atlikti, o ne tikrinti, ar jį atliko teisingai ir pagrįstai. Taigi įstatyminiai revizijos pagrindai yra apriboti savo prigimtimi ir apimtimi. Be šitų pagrindų, dar yra teismų praktikos suformuoti pagrindai. Taigi teismai siekia revizuoti ir panaikinti arbitražo sprendimą, jei jis akivaizdžiai nepaiso teisės; prieštarauja viešajai tvarkai; yra savavališkas ir nepastovus; yra visiškai neracionalus; neišsprendžia šalių perduoto išnagrinėti ginčo esmės. Kaip įstatyminiai, taip ir teismų praktikos nustatyti pagrindai yra

riboti. Teismų suformuluotų pagrindų tikslas yra apsaugoti žmones nuo ginčytinų arbitražo sprendimų. Akivaizdus teisės nepaisymo pagrindas buvo suformuotas byloje *Wilko v. Swan* [84], kurioje Aukščiausiasis Teismas paskelbė, kad arbitražo sprendimas gali būti revizuojamas ir panaikinamas, jei nepaisoma pagrindinių teisinių principų. Teismas nepateikė šio pagrindo apibrėžimo, todėl palikta vieta jo interpretacijai, tai situacijos, kai, pavyzdžiui, arbitras, žinodamas teisinį principą, sąmoningai jį ignoravo ar jo nepaisė; ar teisės norma, kurios arbitras nepaisė, buvo aiškiai apibrėžta, akivaizdi bei tinkama konkrečiam atvejui. *Merrill Lynch, Pierce, Fenner & Smith, Inc. v. Bobker* [84] sprendime teismas paskelbė, kad arbitro teisės klaida turi būti akivaizdi ir ją gali pastebėti vidutinės kompetencijos arbitras. Teisės nepaisymas suponuoja, kad arbitras suprato teisinį principą, bet nutarė jį ignoruoti ar jo nepaisyti. Teisės revizija šituo pagrindu yra apribota, nes teisinis principas turi būti tinkamai apibrėžtas, akivaizdus ir aiškiai taikomas. Teismai negali revizuoti ir panaikinti arbitražo sprendimo dėl ginčytinų skirtumų, susijusių su reikšme ar arbitražo sprendimui taikytina teise. Taigi remdamiesi tokiu standartu teismai ir toliau toleruoja akivaizdžias teisės klaidas. Tačiau pasitaikė ir atvejų, kai teismai pareiškė, kad teisės nepaisymo pagrindas turi būti taikomas griežtai, kad būtų užtikrintas tinkamas teisės normų interpretavimas ir taikymas. Taigi kai kurie teismai laikėsi aukštesnio „teisės nepaisymo“ standarto pritaikymo ir teigė, kad minimalūs procesiniai saugikliai arbitražo procese turi egzistuoti. Kad būtų užtikrintas teisingas procesas, būtina arbitrų tinkama kvalifikacija ir nešališkumas. Arbitrų homogeniškumas bei potencialus teisinių žinių trūkumas gali lemti neteisingumą, deja, dažnai nežinome, kiek sprendimų yra neteisėtų, nes jie nėra publikuojami. Taip pat arbitrai labiau veikiami šalių intencijų negu teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Taigi nors pasirinkusios privatų teisės gynimo būdą – arbitražą - šalys siekė išvengti ginčų nagrinėjimo teisme, tačiau negalima leisti, kad bet koks sprendimas būtų pripažintas ir vykdomas. Jei jau atsisakoma ginčų nagrinėjimo teisme, arbitražo procesas turi būti teisingas ir teisėtas.

Jungtinių Valstijų Federalinis arbitražo aktas apsaugo arbitražą ir užtikrina, kad šalis neapeitų sutartinio ginčo nagrinėjimo būdo, stengdamasi sumenkinti arbitrų autoritetą ir siekdama ginčo nagrinėjimo teisme. Jungtinių Valstijų Federalinis arbitražo aktas minėto tikslo pasiekia, nustatydamas ribotus revizijos pagrindus. *Bowen v. Amoco Pipeline Co.* [39] teismas, gindamas arbitražo sprendimo galutinumą ir siekdamas nesumenkinti arbitražo autoriteto, rėmėsi Jungtinių Valstijų Federaliniu arbitražo aktu ir neleido šalims susitarimu išplėsti revizijos pagrindų (šalys arbitražiniame susitarime sutarė, kad nesant

pakankamai įrodymų, pagrindžiančių sprendimą, jos galės kreiptis apeliacine tvarka į teismą). Taigi teismai nelinkę revizuoti ir naikinti arbitražo sprendimų [18, p. 588].

6. Arbitražo revizija pagal Hong Kongo teisę

Revizija Hong Kongo teisėje nebus detaliau aptarinėjama, nes iš esmės ji nesiskiria nuo Anglų arbitražo akto. Vienintelis skirtumas yra tas, kad, skirtingai negu Anglijoje, skundžiant kasacine tvarka, nereikalaujama, kad klausimas būtų „visuomeninės svarbos“ ar kitų specialių priežasčių.

Taigi apžvelgus atskirų valstybių nacionalinės teisės galima daryti išvadą, kad revizija arbitraže yra pagrįsta, nes pagrindai yra riboti ir teismai nepiktnaudžiauja savo teise peržiūrėti sprendimus, todėl arbitražo sprendimo galutumas, proceso koncentruotumas, konfidencialumas, ekonomiškumas nėra pažeidžiami. Neprotinga būtų eliminuoti reviziją, nes tam tikra arbitražo kontrolė dėl šio darbe anksčiau įvardytų priežasčių vis dėlto yra būtina. Tačiau apeliacijos buvimas kai kurių valstybių teisinėse sistemose yra gana negatyvus reiškinys, juk ginčų sprendimas arbitraže nelaikomas atsisakymu teisės kreiptis į teismą, nes arbitražas yra valstybės pripažinta alternatyvi ginčų sprendimo procedūra, kurios metu priimtus arbitrų sprendimus valstybė įsipareigoja vykdyti lygiai taip pat kaip ir teismo sprendimus. Priešingai, apeliacijos institutas laikytinas nepagrįsta teismų intervencija ir pažeidžia šalių laisvę spręsti ginčus pačių pasirinktomis sąlygomis.

IŠVADOS

Išanalizavus revizijos arbitraže teisinį pagrįstumą galima daryti tokias išvadas:

1. Revizijos arbitraže pagrindai nėra nepagrįstai išplėsti, o priešingai - nustatytas siauras sąlygų sąrašas, kuriuo remiantis arbitražo sprendimo peržiūrėjimas yra galimas. Taigi yra nustatyta tinkama pusiausvyra tarp teisiškai pagrįstų interesų turėti revizijos arbitraže galimybę, kilus abejonių dėl ginčo nagrinėjimo arbitraže aspektų, ir kartu nepaneigti arbitražo privalumų ir nesumenkinti šio alternatyvaus ginčų nagrinėjimo būdo populiarumo. Dėl pernelyg plačios revizijos galėtų būti paneigtos tokios arbitražo savybės kaip proceso greitumas, konfidencialumas, sprendimo galutinumas ir ginčų nagrinėjimas arbitraže netektų prasmės. Be to, plati teismų revizijos praktika padidintų teismų darbo krūvį: ne tik daugiau ginčų būtų pakartotinai perduota iš arbitražo spręsti teismui, bet taip pat šalys dažniau rinktųsi ginčus spręsti teisme, kad išvengtų papildomo žingsnio – ginčų nagrinėjimo arbitraže. Griežtą revizijos pagrindų nustatymą lėmė ir visuotinai pripažįstama šalių laisvė, esant teisės aktuose numatytiems pagrindams, pasirinkti privatų ginčų nagrinėjimo būdą.

2. Teisiškai pagrįstos revizijos arbitraže buvimo šalininkų argumentai nusveria oponentų poziciją. Kaip minėta šiame magistro darbe, revizijos arbitraže kritikų argumentai yra tokie: revizija padaro arbitražo sprendimo galutinumo savybę kvestionuotiną, nagrinėjamas institutas suteikia puikią progą šaliai, kurios nenaudai buvo priimtas sprendimas, vilkinti procesą, revizija yra paneigiama sutartinė nagrinėjamo alternatyvaus ginčų nagrinėjimo būdo prigimtis. Nepaisant minėtų revizijos arbitraže priešininkų išdėstytų motyvų, negalima rinktis kraštutinumo ir visiškai atsisakyti bet kokios kontrolės arbitraže. Arbitražo priežiūra būtina dėl galimo arbitro žmogiškos klaidos faktoriaus ar šališkumo, arba dėl galimos rizikos, susijusios su aplinkybe, kad arbitražo sprendimas priimamas privačių asmenų. Taigi revizijos arbitraže buvimas yra neišvengiamas, nes pagrindinis siekis turėtų būti teisingas, teisėtas ir pagrįstas arbitražo sprendimas.

3. Revizijos arbitraže institutas nėra absoliutus. Arbitražo sprendimo peržiūrėjimo teisės galima netekti dėl pačių šalių susitarimo ar pasyvaus elgesio, ar suėjus senaties terminui.

4. Skirtingų valstybių nacionalinėje teisėje, net tų, kurių pagrindas nėra UNCITRAL arbitražo taisyklės, nustatytas ribotas revizijos pagrindų sąrašas nežymiai skiriasi. Minėti peržiūrėjimo pagrindai yra teisiškai pagrįsti, nepaneigia tokių arbitražo savybių kaip

proceso operatyvumas, sprendimo galutimumas ir kitų ir nedaro neigiamos įtakos arbitražo populiarumui. Kita vertus, kai kurių valstybių jurisdikcijoje numatytas apeliacijos institutas yra perteklinis ir turėtų būti eliminuojamas, nes laikytinas nepagrįsta teismų intervencija ir pažeidžia teisės aktais nustatytą šalių laisvę spręsti ginčus pačių pasirinktomis sąlygomis.

5. Komercinio arbitražo įstatyme nustatyti imperatyvūs reikalavimai arbitražo tribunolo sudėčiai, kad visais atvejais arbitražinį teismą turi sudaryti nelyginis arbitrų skaičius, yra gana neįprasta nuostata tarptautinėje arbitražo praktikoje. Toks reikalavimas Lietuvos jurisdikcijoje yra gana kontraversiškas ir pernelyg kategoriškas ir gali iškilti abejonių dėl tokios imperatyvios nuostatos pagrįstumo. Tokiu reglamentavimu įstatymų leidėjas bando uždrausti tai, kas leidžiama kitų šalių arbitražo praktikoje. Taigi siūlytina leisti pasirinkti ir lyginį arbitrų skaičių, tiesiog, kad arbitražo procesas nepatektų į padėtį be išėties, vieno iš arbitrų sprendimas turėtų būti lemiamas arba galima šią įstatymo nuostatą papildyti, nurodant, kad jeigu šalys pasirinko lyginį arbitrų skaičių, turi būti išrinktas dar vienas arbitras, kad arbitražinio teismo kompetencija nebūtų pripažinta negaliojančia *ab initio*.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961);
2. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340);
3. 1993 04 05 Europos Tarybos direktyva 93/13/EEC dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse (OL, 1993 L 095, p. 0029 - 0034);
4. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ (Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208);
5. 1966 10 14 Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and National of Other States [Konvencija dėl investicinių ginčų alokavimo tarp valstybių bei kitų šalių piliečių] [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.worldbank.org/icsid/basicdoc-archive/9.htm>>;
6. 1961 04 21 European Convection on International Commercial Arbitration [Europos konvencija dėl tarptautinio komercinio arbitražo] [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 11 17]. Prieiga per internetą: <www.jurisint.org/doc/html/ins/en/2002/2002jiinsen6.html>;
7. 1985 06 21 Model Law on International Commercial Arbitration [Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos arbitražo taisyklės] [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org>>;
8. 1998 01 01 Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce [Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) arbitražo taisyklės] [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.iccwbo.org>>;
9. French Code of Civil Procedure [Prancūzų civilinio proceso kodeksas] [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 28]. Prieiga per internetą: http://www.lexinter.net/ENGLISH/code_of_civil_procedure.htm;
10. 2006 01 Swiss Rules of International Arbitration [Šveicarų tarptautinio arbitražo taisyklės] [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 21]. Prieiga per internetą: http://www.swissarbitration.ch/pdf/SRIA_english.pdf;
11. 1999 04 01 Swedish Arbitration Act of 1999, [1999 Švedų arbitražo aktas] [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 21]. Prieiga per internetą: <http://www.chamber.se/arbitration/english/laws/skiljedomslagen_eng.html>;

12. 1998 01 01 German Arbitration Act [Vokiečių arbitražo aktas] [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 29]. Prieiga per internetą: <<http://www.dis-arb.de/materialien/schiedsverfahrensrecht98-e.html>>;
13. 1997 01 31 English Arbitration Act of 1996 [1966 Anglų arbitražo aktas] [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 21]. Prieiga per internetą: <<http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts1996/1996023.htm#aofs>>;
14. 1994 04 31 China Arbitration Law [Kinijos arbitražo įstatymas] [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 28]. Prieiga per internetą: <http://www.cietac.org.cn/english/laws/laws_5.htm>;
15. 1988 07 01 U.S. Federal Arbitration Act [Jungtinių Amerikos Valstijų federalinis arbitražo aktas] [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 21]. Prieiga per internetą: <<http://www.access.gpo.gov/uscode/title9/title9.html>>;
16. 1986 12 01 Netherlands Arbitration Act [Nyderlandų arbitražo aktas] [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 29]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.uio.no/lm/netherlands.arbitration.act.1986>>;

II. Specialioji literatūra:

17. BORN Gary. B. *International commercial arbitration*. 2nd ed. New York: Kluwer Law International 2001;
18. CRAIG W. Laurence; PARK William W.; PAULSSON Jan. *International chamber of commerce arbitration. The impact of national law. National constraints on ICC arbitration*. Second edition. Oxford: Oxford university press, 1988;
19. DOMINAS G.; MIKELĖNAS V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995;
20. DRAHOZAL Christopher R.; FRIEL Raymond J. *Consumer Arbitration in the European Union and the United States*. New York: Kluwer Law International, 2002;
21. FOUCHARD Philippe; GAILLARD Emmanuel; GOLDMAN Berthold. *International Commercial Arbitration*. The Hague, Boston, London: Kluwer Law International, 1999;
22. GAILLARD Emmanuel. *The enforcement of Awards Set Aside in the Country of Origin*, Paris: Kluwer International, 1999;

23. HENDERSON BOUZARI Eloise. *The Public Policy Exception to Enforcement of International Arbitral Awards, Implications for Post- NAFTA Jurisprudence*. New York, Media press, 1995;
24. HOLTZMANN Howard M.; NEUHAUS Joseph E. *A Guide To The UNCITRAL Model Law On International Commercial Arbitration Legislative History And Commentary*. Cambridge: Kluwer in co-operation with the T. M. C. Asser Instituut, 1989;
25. KAUFMANN-KOHLER Gabrielle; STUCKI Blaise. *International Arbitration in Switzerland: a Handbook for Practitioners*. The Hague : Kluwer, 2004;
26. KERR Michael Kerr. *Concord and Conflict in International Arbitration*, Arb. Int. 121, 128, Nr. 24. London: Kluwer Law International, 1997;
27. LEW Julian D.M.; MISTELIS Loukas A.; KROLL Stefan M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003;
28. MOSES Margaret L. *The principles and Practice of International Commercial Arbitration*. New York: Cambridge University Press, 2008;
29. POUDRET Jean-Francois; BESSON Sebastian *Comparative Law of International Commercial Arbitration*. 2nd ed. London: Sweet & Maxwell, 2007;
30. REDFERN Alan; HUNTER Martin. 4 th ed. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 2004;
31. RISKIN, L. L.; WESTBROOK, J. E. *Dispute Resolution and Lawyers*. St. Paul: West Publishing Co., 1997.
32. SAMPLINER Gary H. *Enforcement of Foreign Arbitral Awards after Annulment in their Country of Origin*. New York: Kluwer Law International, 1996;
33. STERNLIGHT Jean R. *Is the U.S. Out on a Limb? Comparing the U.S. Approach to Mandatory Consumer and Employment Arbitration to that the Rest of the World*. Miami: Stanford press, 2002;
34. SUTTON David St. John; KENDALL Joh; GILL Judith. *Russell on arbitration*. Twenty- First Edition. London: Sweet & Maxwell, 1997;
35. VAN DEN BERG Albert Jan. *Annulment of Awards in International Arbitration, in Internaional Arbitration in the 21st century, towards Judicialization and uniformity*. New York:Richards B. Lillich & Charles N. Brower, 1994;
36. WEIGAND Frank Bernd. *Practitioner's Handbook on International Arbitration*, Weigand Frank- Bernd. Copenhagen: Kluwer, 2002.

III. Teismų sprendimai:

37. Europos Teisingumo Teismo 1999 06 01 sprendimas byloje C-126/97, *Ecco Swiss China Time Ltd. v. Benetton International N.V. (1999)*, ECR I-03055;
38. Italy, Corte di Appello Trento, 1981 *General Organisation of Commerce and Industrialisation of Cereals of the Arab Republic of Syria v. SpA Simer*. VIII Year-Book Commercial Arbitration 386-88, 1983;
39. United States Court of Appeals for the tenth circuit, 2001 *Bowen v. Amoco Pipeline Co* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 28]. Prieiga per internetą: <<http://ca10.washburnlaw.edu/cases/2001/06/00-7039a.htm>>;
40. United States Court of Appeals for the fifth circuit, 2001 *United Papeworkers Int'l Union v. Misco* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 28]. Prieiga per internetą: <<http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=484&invol=29>>
;
41. United States Court of Appeals for the Ninth Circuit *Lapine Technology Corp. v. Kyocera Corp.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 28]. Prieiga per internetą: <<http://caselaw.lp.findlaw.com/data2/circs/9th/0115630p.pdf>>;
42. United States Court of Appeals for the fifth circuit, 1995 *Gateway Techs., Inc. v. MCI Telecomm. Corp.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 28]. Prieiga per internetą: <http://www.dlapiper.com/hall_street_associates_v_mattel/>;
43. Italia, Tribunal Supremo, 16 April 1996 *Actival Internacional SA v. Conservas El Pilar SA*, in YEARBOOK COMMERCIAL ARBITRATION-INTERNATIONAL COUNCIL FOR COMMERCIAL ARBITRATION, 2002 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 11 01]. Prieiga per internetą: <<http://direct.bl.uk/bld/PlaceOrder.do?UIN=126582857&ETOC=RN&from=searchengine>>
44. *Iran Aircraft Industries v. Avco Corp.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 11 02]. Prieiga per internetą: <<http://altlaw.org/v1/cases/553590>>;
45. India, 1981, *Fertilizer Corp. Of India v. IDI Managements* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 11 10]. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.org/pss/2200986>>;
46. *Nigeria, Baker Marine(Nig.) Ltd. v. Chevron(Nig.)Ltd.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 11 17]. Prieiga per internetą: <<http://www.nigeria-law.org/Baker%20Marine%20Nig%20Ltd%20v%20Chevron%20Nig%20Ltd.htm>>;

47. United States District Court for the Southern District of New York, 1999, *Spier v. Calzaturificio Tecnica S.p.A.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 11 17]. Prieiga per internetą: <<http://www.smany.org/congress/haight.html>>;
48. United States Court of Appeals for the fifth circuit, 2008, *Four Seasons Hotels and Resorts, B.V. v. Consorcio Barr* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 11 17]. Prieiga per internetą: <<http://caselaw.lp.findlaw.com/data2/circs/11th/0516351p.pdf>>;
49. United States Court of Appeals for the second circuit, 2006 *Bodas Co., LLC v. Perusahaan Pertambangan Minyak Dan Gas Bumi Negara* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 11 17]. Prieiga per internetą: <<http://altlaw.org/v1/cases/1375321>>;
50. United States Court of Appeals for the first circuit, 1986 *Mitsubishi Motors Corp. v. Soler Chrysler-Plymouth, Inc.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 11 17]. Prieiga per internetą: <<http://supreme.justia.com/us/473/614/case.html>>;
51. United States Federal Circuits, 2nd circuit, 1974 *Parsons & Whittemore Overseas Co., Inc. v. Societe Generale de l'Industrie du Papier* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 11 17]. Prieiga per internetą: <<http://altlaw.org/v1/cases/555540>>;
52. England Court of Appeal, *Annie Fox and Others v. P.G. Wellfair Ltd*, 1981 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 03]. Prieiga per internetą: <<http://www.stewartdunn.com/assessment/missingevidence>>;
53. *Krohn and Co. V. P.T. Tulung Agung Indah*, 1992 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 03]. Prieiga per internetą: <<http://www.stewartdunn.com/assessment/missingevidence>>;
54. *Scales v. East London Waterworks*, 1853 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 03]. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.org/pss/724235>>;
55. U.S. Supreme Court, *Techno Ltd. V. Allie Dunbar Assurance PLC*, 1993 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 03]. Prieiga per internetą: <http://www.saflii.org/za/other/zalc/report/2001/1/2001_1-CHAPTER-3.html>;
56. *Sig Bergesen D.Y.A/S and other v. mobil Shipping and Transportation Co* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 05]. Prieiga per internetą: <<http://www.google.com/search?hl=lt&lr=&sa=X&oi=spell&resnum=0&ct=result&cd=1&q=Sig+Bergesen+D.Y/S+and+other+v.+mobil+Shipping+and+Transportation+Co.&spell=1>>;
57. *Montedipe S.p.A and other v. JTP-RO Jugotanker* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 05]. Prieiga per internetą: <<http://www.google.com/search?hl=lt&q=Montedipe+S.p.A+and+other+v.+JTP-RO+Jugotanker&lr=>>>;

58. *India Oil Corporation v. Coastal(Bermuda) Ltd*, 1990 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 05]. Prieiga per internetą: http://legalref.judiciary.gov.hk/lrs/common/ju/ju_body.jsp?DIS=62357&AH=&QS=&FN=&currpage=T;
59. Australija, Supreme Court of Justice, 1983 *Geogas S.A. v. Trammo Gas Ltd* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 05]. Prieiga per internetą: <http://www.oabpr.org.br/comissoes/relacoesinternacionais/Law%20documents/Carrriage%20of%20Goods%20by%20Sea/.../the%20balear>>;
60. *Moran v. Lloyd's*, 1983 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 07]. Prieiga per internetą: <http://www.uniset.ca/lloyddata/19832AllER200.htm>>;
61. *Bill v. Hyundai Corporation*, 1988 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 07]. Prieiga per internetą: <http://ilaw.prod.informaprofessional.com/ilaw/doc/view.htm?id=150525>>;
62. *Bank Mellat v. GAA Development and Construction Co*, 1988 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 07]. Prieiga per internetą: <http://eprints.utm.my/6211/1/TanSeanGitMFAB2007TTT.pdf>>;
63. Baleares, The Court of Appeal, *Geogas S.A. v. Trammo Gas Ltd (The "Balears")*, 1993 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 07]. Prieiga per internetą: <http://www.oabpr.org.br/comissoes/relacoesinternacionais/Law%20documents/Carrriage%20of%20Goods%20by%20Sea/5%20Voyage%20Charterparty/the%20balears.doc>>;
64. United Kingdom, The English Court of Appeal *Baytur S.A. v. Finagro Holding S.A.*, 1992 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 08] Prieiga per internetą: <http://www.dentonwildesapte.com/assets/B/BurnGrubb%20Article.pdf>>;
65. *Secretary of State for the Environment v. Reed International PLC*, 1994 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 08]. Prieiga per internetą: www.lawscot.org.uk/uploads/Update/Commercial%20Leases%20-%20May%202006.pdf>;
66. *Urban Small Space Ltd v. Burford Investment Co. Ltd*, 1990 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 08]. Prieiga per internetą: http://sundrarajoo.com/pdf/preliminary_1_.doc>;
67. *President of India v. Jadranska Solbodna Plovidba*, 1992 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 08]. Prieiga per internetą: http://www.aeberli.com/articles/KINGS%20ARBITRATION%204%202007web_.pdf>;

68. *Ipswich Borough Council v. Fisons plc*, 1990 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 11]. Prieiga per internetą: <<http://www.rics.org/NR/rdonlyres/8065F9B5-A1DA-4408-BE80-7AD3DAD502E9/0/Blundell2005ArbrixGFetherstonhaughQCfinalso.pdf>>;
69. England, Queen's bench division, 1991 *Hiscox v. Outhwaite* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 12 11]. Prieiga per internetą: <<http://www.uniset.ca/lloydata/css/19913AER143.html>>;
70. Northern Ireland, High Court of Justice, 1985 [interaktyvus]. *Antaios Cia Naviera S.A. v. Salen Rederierna A.B.* [Žiūrėta 2008 12 11]. Prieiga per internetą: <<http://www.francisbennion.com/pdfs/fb/1997/1997-001-all-england-review-1996.pdf>>;
71. France, Judgement of 30 June 1976, Cour de cassation.[1976] Bull. Civ. I 198 (1977) Rev. Arb. 137, *Societe Bruynzeel Deurenfabrieck N.V. v. Ministre d'Etat aux Affaires Etrangeres de la Republique Malganche* in [63, p. 494];
72. *Industrija Motora Rakovica (I.M.R.) v. Lynx Machinery Ltd.*, Judgement of 22 December 1978, Cour d'appel of Paris, (1979) Rev. Arb. 266, at 269 in [63, p. 494];
73. *Societe Impex v. Societe P.A.Z.*, Judgement of May 1971, Cour de cassation, [1972] D.S.Jur.37, reprinted in 1972 JDI 64 in [63, p. 496];
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje RAB "Main Bridge L.L.C." v. UAB "Lokvita" bylos Nr. 3K-3-681/2002 m., kat. 96;
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 25 d. Civilinė byla Nr. 3K-7-999/2003 m., kat. 124;
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis c. b. A. *Vaičio II v. K. Czarniecki firma „SCHWARZ”*, Nr. 3K-3-612/2004, kat. 124;
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 29 d. nutartis c. b. AB „Lietuvos geležinkeliai" v. AB „Mažeikių nafta", Nr. 3K-3-542/2004, kat. 37.6, 85.1;
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 10 d. nutartis c. b. UAB „NCC Statyba" v. BUAB „Švilda" statybų koncernas, Nr. 3K-3-20/2005, kat. 126.8, 132;
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-434/2006 m., kat. 130.3.2;

IV. Elektroniniai dokumentai:

80. GRAITIS, J. M. Reexamining finality: How to Revise Institutional Practice Rules to Allow the Reconsideration of Reasoned Arbitration Awards. In *Alternatives to the High Cost of Litigation* [interaktyvus]. 2005, July/August [žiūrėta 2006-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
81. International Organization N. 4, *The Rational Design of International Institutions* [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2008 04 10]. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.org/stable/3078620>>;
82. National Conference of Commissioners of Uniform State Laws [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 10 29]. Prieiga per internetą: <http://www.nccusl.org/Update/uniformact_factsheets/uniformacts-fs-aa.asp>;
83. Judicial Review of Arbitration Awards on the Merits. In *Harvard Law Review*, Vol. 63, No. 4, (Feb., 1950), pp. 681-690. The Harvard Law Review Association. [Žiūrėta 2008 03 19]. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.org/stable/1335997>>;
84. Moore Julian J. Arbitral Review (Or Lack Thereof): Examining the Procedural Fairness of Arbitrating Statutory Claims. In *Columbia Law Review*, Vol. 100, No. 6 (Oct., 2000), pp. 1572-1599. Columbian Law Review Association. [Žiūrėta 2008 03 19]. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.org/stable/1123573>>.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe nagrinėjamas revizijos arbitraže buvimo (nebuvo) teisinio pagrįstumo klausimas. Atsakoma į iškeltą klausimą, ar peržiūrėjimas arbitraže yra pagrįstas ir ar surasta pusiausvyra tarp šalių noro laisvai susitarti dėl privataus ginčų nagrinėjimo būdo ir teisinės sistemos intereso bent minimaliai kontroliuoti ginčų sprendimą šiuo alternatyviu nagrinėjimo būdu. Minėtų klausimų sprendimas susijęs su teismo intervencija ir revizija arbitraže, kartu yra siekiama apibrėžti peržiūrėjimo ribų pagrįstumą, kad nebūtų paneigta arbitražo prigimtis.

Pirmoje magistro darbo dalyje aptariami revizijos arbitraže pagrindai ir jų teisinis pagrįstumas, nagrinėjamas klausimas, ar pastarieji nėra pernelyg išplėsti. Nustatyta, kad siauri peržiūrėjimo pagrindai yra pagrįsti, arbitražo vaidmuo nepaneigiamas, patenkinamas kiekvienos valstybės interesus bent minimaliai kontroliuoti šį privatų ginčų nagrinėjimo būdą, kad būtų užtikrintas pagrindinis siekis priimti teisingą, teisėtą ir pagrįstą arbitražo sprendimą.

Antroje darbo dalyje sprendžiama revizijos arbitraže būtinumo problematika ir analizuojamos revizijos šalininkų bei oponentų pozicijos minėtu klausimu, kur arbitražo sprendimo peržiūrėjimo pagrįstumo šalininkų argumentai nusveria.

Trečioje dalyje nustatoma, kad revizijos arbitraže institutas nėra absoliutus, ir pateikiama atvejų, kai negalima peržiūrėti sprendimo.

Ketvirtoje, paskutinėje, darbo dalyje nagrinėjamas revizijos arbitraže reglamentavimas skirtingų valstybių jurisdikcijose, kad , išsiaiškinus revizijos privalumus bei trūkumus skirtingose nacionalinių teisės sistemose, būtų galima apibrėžti optimalų revizijos modelį.

SUMMARY

Legitimacy of the existence (non- existence) of review in arbitration

This master's work reveals the issue of whether or not the existence or non-existence of review of an arbitral award is legitimate. This work identifies on the one hand, the correlation in the parties' interest to agree to submit their dispute to arbitration and on the other hand the way in which the legal system strives to control this alternative dispute resolution. The thesis tackles the issue of the court intervention in arbitration and strives to depict the legitimate extent of review in order not to diminish the role of arbitration.

The first chapter of the thesis presents the grounds of review in arbitration and their legal legitimacy. It also tackles the question regarding whether or not the aforementioned bases are too extensive. From the research made it is clear that these grounds are legitimate and thus the role of arbitration is not undermined and the interest of the state to control arbitration to a certain level is assured. These factors lead to legal and legitimate arbitral award.

The next chapter displays the necessity and legitimacy of review in arbitration. The arguments of both the opponents and advocates to arbitration are put forth in this chapter wherein it is made clear that the latter position prevails.

In the third chapter reference is made to the fact that review is not absolute. This thesis confirms that in certain cases review in arbitration is no longer available.

Finally the chapter provides an overview of how the review of arbitration is tackled under different regulations in different states. This is done in order to identify the pros and cons of the review in different jurisdictions so as to eventually come up with an optimal model of review.